

Sašo Jerše

Kronika priprav dežel Notranje Avstrije na poslanstvo k zboru volilnih knezov v Regensburgu leta 1575

I. To je zgodba, ki jo poznamo

»Gestern ist Ammana bei mir gewesen und hat mir angezeigt, daß ihm, alß er vor drei Tagen in der Nähe von Fürstenfeld, nicht weit von der ungarischen Grenze, in der Weinlese war, sieben Kutschen mit Adels und anderen Personen begegneten, die mit Weib und Kind elendiglich von Ungarn herauf flüchteten. Mit großem Flehen und aufgehobenen Händen beklagten sie ihren Jammer, daß sie all ihr Hab und Gut durch den Türken verloren und kaum das Leben gerettet hätten. Ein alter 70jährige Mann sagte, zu keiner Zeit noch sei in Ungarn solcher Jammer gehört worden.«¹

Vrstice, ki jih 10. oktobra 1575 piše sekavški škof Georg Agricola, so bile odgovor na prošnjo salzburškega nadškofa, naj mu pošlje novic, da bi, kot zapiše, tudi v Regensburgu vedeli, kako se na mejah trudi in kako trpi.² V Regensburgu naj je namreč v začetku oktobra zasedal zbor volilnih knezov. Volili naj so novega rimskega kralja in premotрили naj so razmere v kraljevini.³ Salzburški nadškof, ki se je, morda, sam odpravljaj v Regensburg, je bil pripravljen odličnikom cesarstva predstaviti razmere, razmere na mejah dežele Štajerske, pa tudi dežel Koroške in Kranjske, razmere na mejah Hrvaške in Slavonske krajine, na mejah Ogrske, tudi na mejah cesarstva.

Ne. Stvari niso bile enostavne in niso bile lahko pregledne. Potrebna je bila jasnost in potrebna je bila slikovitost. Potreboval je novic. Sekavški škof mu jih pošlje. Pošlje tudi novic o tem, da je meddeželni zbor, ki je avgusta 1575 zasedal v Brucku na Muri,⁴ sklenil poslati k zboru volilnih knezov poslanike, Hansa Friedricha Hofmanna, Ludwiga Ungnada in Herwarda Auersperga.⁵ To je bilo 24. avgusta. Pošlje tudi novic o tem, da je takšno poslan-

^a Matthes Amman, tajnik štajerskih deželni stanov. Vide infra op. 1.

¹ Sekavški škof Georg IV. Agricola salzburškemu nadškofu Johannu Jakobu von Kues-Balasyju 10. oktobra 1575. Cit. Loserth J. *Innerösterreich und die militärischen Maßnahmen gegen die Türken im 16. Jahrhundert. Studien zur Geschichte der Landesdefension und der Reichshilfe*. Graz 1934, str. 74. Idem. »Matthes Amman als steirischer Landschaftssekretär,« *Archiv für Österreichische Geschichte*, 108/1918, str. 13–14. O škofih gl. Gams P.B. *Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae*, Ratisbonae 1873, str. 307–308, 310.

² Salzburški nadškof sekavškemu škofu 18. septembra 1575. Cit. Loserth J. *Salzburg und Steiermark im letzten Viertel des 16. Jahrhunderts. Briefe und Akten aus der Korrespondenz der Erzbischöfe Johann Jakob und Wolf Dietrich von Salzburg mit den Seckauer Bischöfen Georg IV. Agricola und Martin Brenner und dem Vizedomante zu Leibnitz*, Forschungen zur Verfassung- und Verwaltungsgeschichte der Steiermark, V. Band, 2. Heft, Graz 1905, str. 85.

³ Moritz H. *Die Wahl Rudolfs II., der Reichstag zu Regensburg 1576 und die Freystellungsbewegung*, Marburg 1895. Westphal G. *Der Kampf um die Freystellung auf den Reichstagen zwischen 1556 und 1576*, doktorska disertacija, Marburg/Lahn 1975, str. 169–198.

⁴ Dimitz A. *Geschichte Krains: von den ältesten Zeiten bis auf das Jahr 1813. Dritter Theil: Vom Regierungsantritte Erzherzog Karls II. in Österreich bis auf Leopold I. (1564–1657)*, Laybach 1875, str. 46. Simoniti V. *Obrambna organizacija na Slovenskem v 16. stoletju*, Ljubljana 1991, str. 63.

⁵ »Zudem ist auch beschlossen, das zu negst vorsteenden waaltag gen Regenspurg drei landleuth, aus idem landt ainer, Hans Friedrich Hofman, Ludwig Ungnad und herr landshaubtman aus Crain zu den chur und fürsten, sunderlich zu E.F.G., erzherzogen Ferdinanden, herzogen aus Baiern, Freising, Bamberg etc. in namen der landtschaft abgesandt werden und umb hilf anlangen.« Sekavški škof salzburškemu nadškofu 24.8.1575. Loserth (1905), 72.

stvo »durch bevelch abgestellt worden.«⁶ To je bilo 9. oktobra. Slednjič pošlje novic o tem, da štajerski stanovi obžalujejo izničenje naporov dežele za poslanstvo.⁷ To je bilo dan zatem. Napori niso bi majhni. Pričakovanja tudi ne. Tudi dragocenost novic, ki jih sekavški škof pošilja v Salzburg, ni bila majhna. Potem, ko je bilo poslanstvo dežel prepovedano, je bil primas deželam Notranje Avstrije ena redkih, morda celo edina partija, katere beseda naj je volilnim knezom in drugim odličnikom cesarstva, ki so se utegnili zbrati v Regensburgu, predstavljala, slikala in jasnila razmere na mejah dežel in jih nagovarjala k pomoči.

Pomoč da je hudo potrebna. Meje da so ogrožene, nepreskrbljene in dežele, ki jim je naložena njihova skrb, izčrpane. Deželni stanovi se leta 1574 znova, kot že leta 1567 in 1569, obrnejo na cesarja, naj dovoli poslati poslanstvo dežel k državnim stanovom in jih prositi pomoči. Cesar tokrat, bilo je to nekaj novega, poslanstvo dovoli. Sklical bo državni zbor in dežele ga smejo nagovoriti. A stiska je velika. Bruški meddeželni zbor, že smo pisali, sklone poslati poslanstvo k zboru volilnih knezov in cesar takšnega poslanstva ne dovoli. Kot je dejal, sklical bo državni zbor in dežele ga smejo nagovoriti. Cesar državni zbor skliče najprej 15. februarja 1576 in nato prestavi na 1. maj in cesar sam, osebno, pride v državnozbornsko mesto, Regensburg, volilni knezi in knezi pošljejo le svoja poslanstva. Hans Friedrich Hofmann, Ludwig Ungnad in Jobst Joseph Thurn, poslaniki dežel Notranje Avstrije, prispejo 1. junija. Spremlja jih Matthes Amman. Ta da že kmalu piše v Gradec: »Die Abgesandten seien sehr eifrig.«⁸

To in še več je morda slutil tudi sekavški škof, ko je v pismu metropolitu 28. septembra 1575 zapisal: »Ich bestee, er werd ain thail so wenig reichen als der ander von der reichshilf. Werd^a selbs das kalt eisen müssen in die handt nemen.«⁹ In, vemo, imel je prav.¹⁰

To je zgodba, ki jo poznamo. In vendar. Vnovič naj jo povemo. In tokrat. Ne iščimo in ne nizajmo dogodkov. Opazujmo raje poti, ki so k dogodkom vodile. Opazujmo raje dogajanje.

Najprej, in to počnemo v tem spisu, je opazovati dogajanja ob pripravah dežel Notranje Avstrije na poslanstvo pri zboru volilnih knezov v Regensburgu leta 1575. Nato je opazovati priprave dežel na poslanstvo pri državnem zboru v Regensburgu leta 1576. Nato je opazovati poslanstvo samo. Kar naj opazujemo je, skratka, izgrajevanje poslanstva. Kar naj opazujemo je, recimo, praktikum. Ne zanimajo nas, vsaj ne najprej in ne najbolj, nameni stanov in njihovega poslanstva. Ne ukvarjamo se z nameni, pa tudi z argumentacijo namenov in izživetostjo namenov se ne ukvarjamo. Ne ukvarjamo se z besedami. Ukvarjamo se s potmi besed in to počnemo zato, da bi videli praktikum, da bi videli poti delovanja dežel, da bi videli sledove naporov stanov, deželanstev, kneza, da bi videli strategije, taktike, načine, pristope, večšine, domiselnost, drznost, da videli, če to ni *hors de propos*, več kot dejstva, da bi videli anatomijo dejstev. Z ljudmi se ne ukvarjamo, nismo niti prvi niti sami. Komaj jih poznamo. Naštevamo jih. Spoznali jih nismo. Opazovali smo njihova pota, brali smo njihove besede, njihove misli smo komaj slutili. Zares, prav zares spoznali jih nismo. Izraz praktikum je res primeren: študija je o *praxis*, o ničemer bolj nežnem.

Ostajali smo pač le v arhivih, v *Arhivu Slovenije* in *Štajerskem deželnem arhivu*, v *Koroškem deželnem arhivu* nismo bili. To je manko. Blažili smo ga z branjem korespondence, ki jo je koroška vlada vzdrževala z vladama Kranjske in Štajerske.¹¹ Korespondenca med deželami

⁶ Sekavški škof salzburškemu nadškofu 9.10.1575. Loserth (1905), 93.

⁷ Sekavški škof salzburškemu nadškofu 10.10.1575. Loserth (1934), 74–75.

⁸ Cit. Losert (1934), 76.

^a *werd[en]* i.e. deželni knez in stanovi Notranje Avstrije.

⁹ Loserth (1905), 92. Loserth (1934), 82–95. Simoniti (1991), 65–71.

¹⁰ Gl. Loserth (1934), 86–95.

¹¹ O vsebini in rabi besede *vlada* gl. Jerše S. »Kronika priprav dežel Notranje Avstrije na poslanstvo pri državnem zboru v Regensburgu leta 1576,« *Arhivi*, XXV/2001, št. 1, op.2.

je bila živahna, pisma so bila številčna. Pisale so jih deželne vlade, odličniki dežel, uradniki dežel, deželni knez. Pisma nam odkrivajo njihova stališča, želje, napore, zamere, strahove, pomisleke. To nam odkrivajo tudi sejni zapisniki deželnih vlad, deželnih in meddeželnih zborov, vladna poročila in poročila vladam. To nam odkrivajo tudi dokumenti, ki so jih izstavljale vlade in deželni knez. Pisanja pa je brati podrobno in previdno. Ne gre iskati le dogodkov in imen. Motriti je načrte za dogodke, stremljenja, in opazovati je načrtovalce dogodkov, stratege. In še zlasti. Opazovati je stratege, ki so to ostali, ki niso postali junaki, morda tudi poraženci ne, in motriti je stremljenja, ki niso postala dogodki. Želja, to vemo vsi, je tudi dejstvo.

To smo želeli. Želeli smo napisati zgodbo, ki smo jo poznali. Poznali smo, priznajmo, le dogodke. Poti, ki so k dogodkom vodile, smo poznali slabše, slabo, zelo slabo.

II.

»[Es sei] ain sondere vnuermeidenliche notturfft, wo wir anderst vnnserm christlichen namen vnd beruef ain genuegen thuen wellen, das wir nunmehr die augen mehrers aufthuen vnd des drohenden verderbens vnd gefär eigentlicher erinnern vnd mit gemainen zuethuen die weg vnd mitl erdenckhen, auch fürhanden nemen vnd vnnsaumblich ins werckh richten, dardurch man noch lenger den mergedachten erbfeindt von dem geliebten vatterlandt abhalten vnd seinem tyranischen fürbrechen mit hilff, beystandt des Allmechtigen wehren vnd steuern müg, zumall weil man sich auf frembte hilffen wenig zu uerlasen, sunder es ye an dem, daß wir vnns von den genedigen Gottes, solang es derselben genedigster willen sein würde, mit dargebung vnnsers vermügen erhalten oder aber in des tyranney vnd erbfeindts jämerliches joch der stundt geratten müessen.«¹²

Če naj torej storimo, kar pritiče našemu krščanskemu imenu in naši krščanski poklicanosti, potem je zares žgoče in žgoče potrebno, da odpremo svoje oči in da pogledamo v oči uničenja, ki nam grozi. Vsi in vsi skupaj moramo najti prava pota in pravilno usmeriti korak nasproti dednemu sovražniku in zoper njegova tiranska zločinstva, da bi mogli, ob pomoči in podpori Vsemogočnega, obraniti ljubo očetnjava. Kajti, vedeti je, da si tuje pomoči moremo le malo obetati in da se moremo ohraniti le z božjo milostjo in lastnimi močmi. Sicer nas uklene turško tiranstvo in na nas se zvali turški jarem.

Vrstice, ki jih 10. avgusta 1575 piše nadvojvoda Karl, so bile utemeljitev sklica dežel Štajerske, Koroške in Kranjske in bile so navodilo besedam njegovih komisarjev. Knez se namreč meddeželnega zbora, ki so ga svetovali in zanj prosili štajerski stanovi in ki naj zaseda v Brucku na Muri, sam ne more udeležiti. Na Dunaju je. Tam vodi cesarjeve posle.¹³ Zastopajo naj ga torej komisarji, Pankraz Windischgrätz, Georg Khevenhüller in Herward

¹² Iz instrukcije deželnega kneza nadvojvode Karla deželnoknežjim komisarjem na bruškem meddeželnem zboru. Datum Dunaj, 10.8.1575. StLA, Laa. A. A., III Landtag. LH, Bd. 27, pa.270–271.

¹³ Nadvojvoda Karl v instrukciji komisarjem pravi, da se bruškega zbora ne more udeležiti zavaljo »vnns anbeuolnhen gubernaments.« Gre za *gubernament* cesarja Maximiliana II. Ta je odpotoval v Prago, kjer so 15. avgusta kronali novega češkega kralja, Rudolfa, Maximilianovega sina in naslednika. Cesar je za čas svoje odsotnosti k opravljanju poslov cesarstva, ogrskega kraljestva in dežel Zgornje in Spodnje Avstrije poklical, povabil nadvojvodo Karla. Enako bo storil tudi v času državnega zbora v Regensburgu leta 1576. Gl. Cesar Maximilian II. deželanstvu Kranjske. Dunaj, 27.5.1576. AS, Stan I, šk. 421. Vocolka K. *Die politische Propaganda Kaiser Rudolfs II. (1576–1612)*, Österreichische Akademie der Wissenschaften, Veröffentlichungen der Kommission für die Geschichte Österreichs, Bd.9, Wien 1981, str. 124, 126–129.

Auersperg. Knez izstavi poverilnice.¹⁴ In izstavi instrukcijo. Vrstice, ki začenjajo instrukcijo, uglasijo vse naslednje. Vrstice o tem, da naj se preudari čas premirja in torej čas priložnosti za utrditev meja in ureditev utrdb.¹⁵ Vrstice o tem, da naj se premisli obrambni red.¹⁶ Vrstice o tem, da naj se pretehta spremembe, ki so jih čas in prilike prinesle gospodstvu, namreč »besserungen der gülden vnd güetter,«¹⁷ in naj se pretehta nujnost novih naklad in pretehta smiselnost tedenskega novčiča, obdavčitve, ki da se je kljub začetnemu nasprotovanju stanov obnesla v Zgornji Avstriji¹⁸ in pretehta smotrnost bolj gotovega, bolj stalnega, bolj predvidljivega dotoka denarja, skratka, pretehta naj se »ain statlich vorrath von gelt,«¹⁹ in pretehta naj se deželne odobritve, pretehta naj se jih *pro rata*.²⁰ Vse to, tudi policijski red,²¹ naj se preudari, premisli, pretehta. Gre, tako knez, za očetnjavo, gre za vse, kar je časno in še zlasti, gre za vse, kar je večno, »vnd also erstlich vmb vnser christenlich freyhait vnd dan vmb vnnserer seelen selighait, die vnnß Christus, der Herr, mit seinem bitteren leiden vnd sterben, wouer wir in seinem heiligen Christenthumb verbleiben, mildigelig erworben.«²² Gre za velike reči. Obraniti in izboriti, da si jih morajo sami. Pomoči, razen tiste od zgoraj, pomoči, v katero je verovati, si ni nadejati. Res. Dežele so sosedom obzidje in dežele se obzidje utrjevale. A vendarle. Pomoč od sosedov, pomoč iz tujine je skromna, hudo skromna. Torej. »Es [ist] ye besser, ratsamer vnd christlicher noch verner alles dasjhenig, so in vnnserm vermuegen ist, guetwilligelig darzuegeben.«²³

Pač. Tako dežele. Da. V pomoč, tisto od zgoraj, je verovati. In. V pomoč, tisto od zunaj, je verjeti. In še. Pomoči, tiste od cesarstva, si je nadejati. To morda ni *gut*, a deželni zbori in

¹⁴ Besedilo poverilnic navajamo v celoti. »Carl, von Gottes gnaden erzherzog zu Österreich, herzog zu Burgund vnnnd graue zu Tyrol. / Edl vnnnd lieben getreuen. Nachdem wir die, auch edlen, vnnseren lieben getreuen Georgen Keuenhüller zu Aichlberg, freyherrn auf Lannds Cron vnd Vernberg, herrn auf Hohen Osterwiz, vnnsern gehaimen rath, obristen hofmaister, stallmaister vnnnd lanndßhauptman in Kärndtn, item Pangrazen von Windischgrätz, freyherrn zu Waldstain vnnnd im Tall, erbstallmaister in Steyer, vnnsern hofmarschalch, auch Herwarten freyherrn zu Auersperg, erbcamerer in Crain vnnnd der Windischen March, rom.khay.Mt. auch vnsern obristen leitenandt in Crabaten vnnnd lanndßhauptman daselbst in Crain, baide vnnseren rätte, dem sonndern gnedigen vertrauen nach, so wir ire personen, erberkhait, redlichait vnnnd aufrichtigkhait stellen, als vnnseren commissarien zu euch abgefertiget, so ist hiemit vnnser gannz genedigist begern an euch, das ir sy für vnnseren commissarien erkennen, ehren, inen in irem anbringen allen volkhomen glauben, gleich vnnnd selbst zu stellen vnnnd euch dann auf ir anbringen dermassen erweisen vnnnd erzaigen wellet, wie solches die algemainn durchausgeend notdurfft in alweg erfordert, auch vnser vngewisheit gnedigist vertrauen zu euch steet. Das begern wir gegen euch sament vnnnd sonnderlich in gnaden zu erkennen vnnnd sein euch damit vnder wollgewegen. / Geben zu Wienn, der zehenden augusti anno in funffvndsinzigisten. / Carolus.« StLA, Laa.A.A., IV/2 Gesandtschaften, Sch.43.

¹⁵ StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.272.

¹⁶ StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.272a.

¹⁷ Od bruškega zbora leta 1542, tako trdi knez, ko je bil sklenjen *einlag*, je »besserung der gülden vnd güetter ieden landen eruolgt, weliche besserungen von neuen anzulangen man nit schuldig zu sein vermain.« StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.271a.

¹⁸ StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.272a.

¹⁹ »Aber weil derselben allersambt, auch alles dasjenigen, so noch etwo darüber zu erdencken, volziehung fürnemlich, an dem beruehren würdet, das man nit allain die notturfft von gelt auf die taglichen außgaben in gewisse richtigkhait bringe, sondern auch sonnst den wegen vnd mitellen nachgedenckhe vnd dieselben würcklich fürhandten nehme, dardurch man zu ainem statlichen vorrath von gelt khomen vnd sich desselben in fürfallender mehrere feindtsnoth hailsamblich gebrauchen müg.« Ibidem.

²⁰ »So will auch die vnuermeidlich notturfft erfordern, das der lande bewilligungen von ainem so woll als von dem andern zugleich *pro rata* vnd daneben woll berathschlagt werde, wie dieselbigen bewilligungen, hilffen vnd anlag noch glegenheit der maisten gefahr anzulegen.« StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.272.

²¹ StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.274a–275.

²² StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.270.

²³ Ibidem.

deželne vlade, ki pišejo instrukcije svojim poslanstvom na bruški meddeželni zbor, menijo, da je *ratsam* in da je *christlich*. Očitno.

Najprej Štajerska. Instrukcijo štajerskega poslanstva izstavi deželni zbor in deželni zbor tudi imenuje poslanike, in sicer sekavškega škofa, opata samostana St. Lambrecht, Hansa Friedricha Hofmanna, Pankraza von Windischgräza, Jörga von Herbersteina, Jakoba von Windischgräza, deželnega komturja, Franza von Teuffenbacha, Erasmusa Stadlerja, Otta von Ratmannsdorfa, Davida von Lenghaimba, Feliciano von Herbersteina, Wilhelma von Bleisbacha, Georga Seyfrida von Trübenegga, Adama von Lenghaimba, Hansa Franza von Neuhausa, Erasmusa von Saurau, župana Gradca in sodnika v Radgoni.²⁴ Izstavitelj instrukcije in imenovanje poslanikov deželni zbor opravi 15. novembra 1574. Mesec november je tudi leta 1575 čas, ko se skliče štajerski deželni zbor.²⁵ Običajno, morda. Manj običajna utegne biti pripravljenost zbora, da privoli v nove davke, *ainer allgemainen neuen einlag*. Še več. Zbor naloži bruškim poslanikom in to zapiše v njihovo instrukcijo, naj poslanikom Koroške in Kranjske predlagajo takšen davek, takšen *ainer allgemainen neuen einlag*.²⁶ Štajersko poslanstvo bo torej podprlo naprezanja deželnega kneza in knez, ki meni, da »khain landt fuer das ander beschwerdt werden solle,«²⁷ bo podprl naprezanja štajerskega poslanstva, ko se bo zavzelo za poenotenje reda deželnih konjenic in poenotenje deželnih kontribucij.²⁸ Razlike med deželami, ko gre za finančno udeležbo pri obrambi hrvaške in slavonske meje, so velike, prevelike, Koroška in Kranjska, to je brati v teh vrsticah, prispevata premalo, Koroška 100.000 in Kranjska le 68.181 gld., Štajerska prispeva največ, 102.000 gld., vse to da je premalo. Tudi 60.000 gld., ki jih primakne cesar in ki naj se porabijo za slavonsko mejo, ne zadošča.²⁹ In cesar več ne more dati. In cesar več ne bo dal. In cesar več ne gleda stran, ko ga dežele prosijo, naj dovoli, da se obrnejo na kneze cesarstva in na državne stanove in jih prosijo pomoči. Sestavljavci bruške instrukcije pišejo.

»Vnd wie wo die khay.Mayt. ihrer vilfaltigen grossen außgaben vnd vnderhaltung der weitschwaiffigen gränizen vnd fasst anziehen vnd daheer auch ein mehrers als die sechsig tausent pfundt pfenig jährlichen hülfgelt zu vnderhaltung der gränizen zu geben nit bewilligt, jedoch vnd weil sich hernach ir kay.Mt. gegen irer frh.Drh. in den leztsten schreiben über der landtgesandtenwerbung allergenedigist erclärt, das iro nit zuwider, daß die gehorsamisten lannde ire gesandten zu khunfftigen reichstag schickhen solten.«³⁰

Prošnjo je cesarju izreklo poslanstvo deželnih stanov, ko je pomladi 1574 obiskalo cesarja na Dunaju.³¹ Bila je to prošnja za dovoljenje poslanstva k državnim stanovom in prošnja je bila uslišana³² in dovoljenje je bilo dano in o dovoljenju je cesar pisal tudi knezu. Tako dežele. Cesarjevega pisma knezu ne poznamo. Kakorkoli. Takšno dovoljenje ni bilo običajno.

²⁴ StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27.

²⁵ Vide StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.28, pa.4ff.

²⁶ Sklicujemo se na snopič iz *Arhiva Slovenije*, ki je naslovljen »Instruction der herrn abgesandten auß Crain zu der lannde angestollten gemainen zusammenkhunfft zu der Brugg an der Muer auff den 15 augusti diß 1575" in nosi popisana poverilna pisma, polnomočja in instrukcijo kranjskega poslanstva na meddeželni zbor v Brucku na Muri in ga poslej citiramo kot *Instruction*. AS, Stan I, šk.138. *Instruction*, pa.86.

²⁷ AS, Stan I, šk.329.

²⁸ Kot v op. 26.

²⁹ Dimitz (1875), 47. Simoniti (1991), 243.

³⁰ StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.281a.

³¹ Gl. Loserth (1934), 71.

³² »Ir khay.Mt. auff der lannde gesandten jüngistes mals zu Wienn gehorssamistes anlangen vnd bitten allergenedigist zugelassen, das wir solche besuechung der chur vnd andern fürsten wol thuen mügen.« Pismo bruškega zbora nadvojvodi Karlu. Bruck a.M., 21.8.1575. AS, Stan I, šk.161. Prim. Loserth (1934), 71.

In priprave dežel na poslanstvo k državnemu zboru niso bile običajne, niso bile rutina,³³ bile naj so posebej skrbne in dovolj zgodnje. O tem vrstica, ki jo štajerski deželni zbor zapiše v instrukcijo poslanstvu: »Wäre ein notturfft, daß man sich einer instruction vnd der gesandten halber auch zeitlich vergliche.«³⁴

Vrstico berejo tudi v Ljubljani. Vsaj junija, morda že marca 1575. Tedaj, 7. marca in 6. junija 1575, zaseda kranjski deželni zbor³⁵ in zbor se seznani s knežjo namero sklica meddeželnega zbora in k sklicu prigovarjajo tudi štajerski odposlanci, ki pridejo na junijsko zasedanje kranjskega deželnega zbora in zboru pokažejo, predložijo instrukcijo štajerskega poslanstva na meddeželni zbor.³⁶ Meddeželni zbor sicer še ni bil sklican, sklican bo šele 25. junija in tedaj bo določeno mesto zasedanja, Bruck na Muri.³⁷ Agenda so znana. Zapisane so v instrukciji štajerskega poslanstva.³⁸ Kranjski deželni zbor 7. junija obravnava deželnoknežjo propozicijo in se seznani, lahko smo gotovi, čeravno nam sejni zapisnik deželnega zbora tega ne poroča, s stališči štajerskega deželanstva. Bilo je to dopoldne. Popoldne je razprava o navodilih kranjskemu poslanstvu na meddeželni zbor.³⁹ Razpravljalci so Herward von Auersperg, opat samostana Stična, prior samostana Pleterje, pa Joseph Egk, Wolf von Thurn, stolni prošt, Ambros von Thurn in stolni dekan. Gospodje instrukcije ne oblikujejo in poslanikov ne imenujejo. To stori, po sklepu deželnega zbora, stanovski odbor, 2. in 3. avgusta 1575.⁴⁰ Odbor torej imenuje poslanike. Ti so: Herward von Auersperg, Johann, pleterski prior, Achaz von Thurn, Merten Gall von Gallenstein, Maximilian von Lamberg, Franz von Scheyer, Hans Jakob Pichardo. Odbor jim izstavi poverilnice, naslovljene na deželnega kneza in, ločeno, *ad partem*, na poslanike dežel Štajerske in Koroške in odbor izstavi *gwallt* in oblikuje instrukcijo.⁴¹ Gre za dve poslaniški listini, to naj poudarimo in opozorimo naj na trikratno vlogo, ki jo imata v bruškem podjetju pleterski prior Johann in deželni glavar Herward Auersperg: oba sodelujeta v razpravi o oblikovanju napotkov poslanstvu in, hkrati, oba sta imenovana v poslanstvo in prior se udeleži zasedanja stanovskega odbora, ki oblikuje poslaniške listine in Auersperg bo imenovan tudi za deželnoknežjega komisarja. Podobno se zgodi štajerskemu poslaniku in deželnoknežjemu komisarju Pankrazu Windischgräzu.⁴²

Prva poslaniška listina, *gwallt*, je polnomočje, pooblastilo in dodatek poverilnim pismom in v njem izstavitelj, stanovski odbor, »Wir N. gemaine landtschafft der vier ständen von

³³ Štajerska vlada v pismu nadvojvodi Karlu 26. septembra 1575 govori o preteklih naporih in zavrnjenih prošnjah za poslanstvo k državnim stanovom. Urad poverjenikov Štajerske nadvojvodi Karlu. Gradec, 26.9.1575. AS, Stan I, šk.419. Gl. op. 31. Gl. Schulze W. »Das Haus Österreich auf den Reichstagen des späten sechzehnten Jahrhunderts,« *Österreich in Geschichte und Literatur*, 16/1972, str. 121–131. Burkert G.R. »Ständische Gesandtschaften. Notizen zur Eigenstaatlichkeit der österreichischen Länder vom 15. bis zum 17. Jahrhundert« v *Geschichtsforschung in Graz. Festschrift zum 125-Jahr-Jubiläum des Instituts der Karl-Franzens-Universität Graz*, ur. H.Ebner et al., Graz 1990, str. 3–11. Idem. »Die Landstände der österreichischen Länder (Erbländer) auf dem Weg ins Reich. Die Entsendung ständischer Gesandtschaften zu Reichstagen,« v *Reichsständische Libertät und Habsburgisches Kaisertum*, ur. H.Duchhardt, M.Schneidger, Veröffentlichungen des Instituts für Europäische Geschichte Mainz, Abteilung Universalgeschichte, Beih.48, Mainz 1999, str. 3–24.

³⁴ Kot v op. 30

³⁵ Instruction, pa.77.

³⁶ Ibidem

³⁷ Instruction, pa.69.

³⁸ Instruction, pa.86.

³⁹ AS, Stan I, šk.329.

⁴⁰ AS, Stan I, šk.140, pa.3ff.

⁴¹ Poverilnice kranjskih poslanikov na bruški meddeželni zbor, naslovljene na koroške in štajerske poslanike, povzemajo zgodovino sklica meddeželnega zbora, imenujejo poslanike ter navajajo na polnomočja, *gwallt*, in instrukcijo. Poverilnice nosijo datum 3. avgust 1575, tudi instrukcija nosi isti datum, *gwallt* pa nosi datum 2. avgust 1575. Instruction, pa.70, 74, 82, 98.

⁴² Gl. zgoraj, str. 4, 6.

prelaten, herrn, ritterschafft, auch stett vnd märckhten des fürstenthumbs Crain, sambt des-selben incorporierten herrschafften Windischen Marckht, Mötling, Ysterreich vnd Carst, so in gegenwertigen ausschuß alhie versamblt,« povzema zgodovino priprav dežele na med-deželni zbor, navaja imena poslanikov dežele, spomni na zagotovilo kneza, da se na bližnjem zboru in ob skorajšnjih posvetovanjih deželi Kranjski ne naloži težkih bremen,⁴³ izreče namero dežele, da se posvetuje le o miru in varnosti dežel in vzajemnih naporih dežel, naporih soočanja z nevarnostmi, naporih nošnje bremen, naporih reševati vsakršna *gravamina*⁴⁴ in da zagotovi dežele, da se sklepi meddeželenega zbora izpolnijo dosledno in vestno, »mit aller gebür vnd fleiß.«⁴⁵ To polnomočje izstavitelj podpiše in pečati in veli, kot zapiše v drugi poslaniški listini, v instrukciji, predložiti knezu ali njegovim komisarjem ter poslanstvu dežel Koroške in Štajerske, a le, če tako pokaže prilika in če tako store poslanstva drugih dežel, »wo auch vonnoten iren habenden gefertigten gwallt neben der andern landen abgesandten fürlegen.«⁴⁶

Instrukcija, ki jo stanovski odbor prav tako pečati in podpiše, nalaga zavrnitev štajerskega predloga novega občega davka, *ainer allgemainen neuen einlag*, in ne dovoli privolitve v poenotenje deželnih konjenic in deželnih odobritev. Kranjska, tako trdi stanovski odbor, je obremenjena, preveč je obremenjena, obremenjena je bolj kot Štajerska, kajti, le primer, četudi štajerski kontingent šteje 700 in kranjski le 280 konjenikov in koroški celo 100 konjenikov manj kot kranjski, pa kranjsko deželanstvo, tako kot štajersko, postavlja konjenika na 100 funtov gosposke imenjske rente, kar da je, zavoljo »der schmelen grundt vnd klainen hüblein« na Kranjskem, preveč, obremenitev je prevelika.⁴⁷ Odbor priznava, da so dežele ogrožene in *erztyran*, *erbfeindt* grozen, a premisliti je raje ustroj vojaškega sistema in oblikovati obrambni red in premisliti je »... vergleichung ainer instruction der gesandten zum khünfftigen reichstag zu erlanngung ainer hilff, gleiche purde der lande, neue vnd beschwärlliche ausschlag in verfuerung der wein vnd wie merrer nachparschafft vnd friden zwischen den landen zu erhallten.«⁴⁸

Instrukcija koroškega poslanstva je bolj natančna. Koroški deželni zbor, ki 4. junija 1575 izstavi instrukcijo, zavrača vsakršne nove davke, zahteva koroški deželni odobritvi enako kranjsko odobritev in se zavzame za ureditev, za boljši ustroj vojaškega sistema.⁴⁹ To, slednje, da je podjetje, ki da mu je cesar naklonjen in ki da ga hoče podpreti. Te naklonjenosti se ni odreči. To podporo je izkoristiti.

»Dieweil ihr frh.Drh. in dem negst verschinen landtag genedigist fürtragen lassen, daß ir Myt. sich allergenedigist erclärt hetten, da man ainen weg zaiget, was gestalt das gränizwesen vnd anders in ersprießliche guette ordnug zu bringen, sy an irer khayserlichen person vnd ambt nichts erwinden lassen, sunder zue inen, den landen, eüsserister möglichkhait nachsetzen, in ainich weg nit verlassen, villmehr es allenthalben in allem demihenigen, so irer kay.May.

⁴³ Instruction, pa.78.

⁴⁴ »Alle beratschlagung nur blöslich dahin gerichtet sein sollte, auf das dise christliche lande zu fridens vnd vnfridens zeiten in gueter rhue vnd sicherhait lang erhalten werden, als ain corpus, inmassen zuuor, mit freündlicher vnd vertreulicher correspondez bey diser grossen herzugenaheten vnd ain landt sowol das ander betreffenden gefar desto liebreicher vnd tröstlicher zusamensezen vnd daß geliebten vatterlandts not, obligen vnd beschwörung mitainander trewlich erwegen vnd was sich immer thun lassen khan darunder fürhanden nemmen vnd in wuerkhlicher volziehung bringen helffen möchte.« Instruction, pa.78–79.

⁴⁵ Instruction, pa.82.

⁴⁶ Instruction, pa.86.

⁴⁷ Instruction, pa.88–89.

⁴⁸ Instruction, pa.91–92.

⁴⁹ Kot v op. 50

dabei furzunemen, zu thuen vnd zu laisten immer erschwing vnd müglich sein wurd, nit vermangeln wolten lassen.«⁵⁰

Toda takšnega podjetja, ustrojitve vojaškega sistema in oblikovanja obrambnega reda, da se je lotiti šele, ko bodo dežele vedele, kakšna, pravzaprav kolikšna je pomoč in podpora, tista od zunaj, se ve, ne tista od zgoraj. Nobena sicer ni gotova, na to opozarja knez, a za obe se je truditi in zanju, tudi za *frembde hilff vnd beystandt*, poudarjajo na Koroškem, se je potegovati. Torej.

»Vnnser gesanndten [sollen] darin dringen, dieweil die rom.kay.May. gegen der frh.Drh., wie in jüngst gehaltenen landtag auch ist fürkhomen, in den lezten schreiben über der lanndt-gesanndtenwerbung sich allergenedigist erclärt, daß irer May. nit zuwider, die gesampte landt ire gesanndten zue khunfftigen reichstag schickhen möchten, daß man dan nocht in neg-stkhunfftiger versamblung von derselben legation *tractirte* vnd nit allain auff khunfftigen reichstag, sonder, dieweil man daselben vngewiß ist, diese nott aber khainen auffzug leiden will, vilmehr dahin trachte, es bescheche zu ainem reichstag oder absonderlich zu den chur vnd fürsten des Reichs, wer dieselben pedtschafften vnd der lande gesanndten, was die werbung vnd instruction sein vnd zu was zeit sy abgefertigt werden sollen, das man auch derselben instruction deßmals sich entschließ, die credenzschreiben vnd an wen die leutten sollen, sambt denen gewälten, so man inen geben wolt, verfassen vnd alles dahin richte, es verer versamblung vnd zusammenkhunfft vnnot seye, grosseer vnd mehrer vncossten müg dardurch verhütten bleiben.«⁵¹

Stališče koroškega deželnega zbora je izjemno in nasprotno predlogu graške vlade,⁵² ki da predlaga najprej oblikovanje obrambnega reda in šele nato iskanje tuje pomoči, pomoči cesarstva, in napotki koroškega deželnega zbora o iskanju tuje pomoči so, vidimo, najbolj natančni in najbolj drzni. Štajerska in kranjska instrukcija bruškim poslanikom govori o oblikovanju poslanstva pri državnem zboru in imenovanju poslanikov in oblikovanju instrukcije, koroška pristavi: oblikovati je *werbung*, izbrati je besede, s katerimi se poslanstvo obrne na državni zbor in oblikovati je pisanja, ki jih izroči državnim stanovom, odbrati je državne stanove, ki naj se jih nagovori, napisati je *gewälten*, pooblastila in izstaviti je poverilnice. In še. To je drzno. Ker je cesar izjavil, da »irer May. nit zuwider, die gesampte landt ire gesanndten zue khunfftigen reichstag schickhen möchten,« in ker je sklic državnega zbora negotov in neznan, stiska dežel pa preveč znana in preveč gotova, je premisliti, ali naj se poslanstvo pošlje k državnemu zboru ali pa k volilnim knezom in knezom cesarstva, ločeno, *ad partem*, k vsakemu posebej. To je drzno. Branje teh vrstic daje namreč slutiti, da bi cesar Maximilian II. utegnil deželam, pravzaprav stanovom Notranje Avstrije dovoliti precej diplomatske domišljije in jo trpeti. Slutja zavaja. Ne dovoli je in ne bo je trpel.

To slutijo tudi v Brucku.⁵³ A vendarle. Potem ko so na prvem zasedanju, bilo je to 16. avgusta, poslaniki prebrali instrukcije komisarjev deželnega kneza in prebrali svoje instrukcije, to je, instrukcije poslanikov dežel in tako zarisali *discutanda* in načrtali, še enkrat, agenda zbora, se že naslednjega dne, 17. avgusta, najprej sklonijo nad zadeve poslanstva k volilnim knezom in knezom cesarstva. Poslaniki so si bili edini, da je takšno poslanstvo potrebno, da je nujno in bili so si edini, da je takšno poslanstvo poslati k zboru volilnih knezov, ki da

⁵⁰ StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.288.

⁵¹ StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.288–288a.

⁵² Ibidem.

⁵³ Zapisnika zasedanja bruškega deželnega zbora ne poznamo, poznamo pa nekakšen dnevnik, majhen sveženj papirja, ki ga je z drobno pisavo in zgoščenimi zapiski bruškega dogajanja pisala roka *Anonymusa* med 16. avgustom in 5. septembrom 1575. Vir navajamo kot *Anonymus*. StLA, Laa.A.A., IV/1 Reichshilfe, Sch.43.

zaseda v Regensburgu 26. septembra 1575.⁵⁴ Poslanstvo da je oblikovati takoj: izstaviti je instrukcijo in imenovati je poslanike. Zbor 20. avgusta piše Hansu Friedrichu Hofmannu, Ludwigu Ungnadu in Jobstu Josephu Thurnu in jih prosi, naj privolijo v imenovanje za poslanike.⁵⁵ Imenovati je namreč »wolerfarne vnd taugliche personen«⁵⁶ in gospodje da to so.⁵⁷ Obiskati da morajo, tako v pismu Ungnadu, »chur vnd andere anweßunde fürsten, also auch erzherzogen Ferdinanden, herzog von Holzburg, Bamberg, Würzburg, Freysing,« oziroma, tako v pismu Hofmannu in Thurnu, »chur vnd andern anwesunden fürsten also auch zu erzherzogen Ferdinanden, herzogen auß Baiern, Salzburg, Bamberg, Wirzburg, Freysing vnd dergleichen« in v tem naj jih vodi instrukcija, ki da so jo že oblikovali in že so jo poslali knezu.

Knezu, nadvojvodi Karlu, pišejo 21. avgusta 1575.⁵⁸ Sporočajo namero dežel, deželanstev, pravzaprav, da pošljejo poslanstvo k zboru volilnih knezov. Namero upravičujejo z dejstvom, da je cesar dovolil obisk pri državnem zboru in dejstvom, da deželam grozijo velike nevarnosti in dejstvom, da državni zbor ni sklican in da je torej obisk pri državnem zboru postavljen v negotovo prihodnost. Cesarjeva dunajska izjava o obisku pri državnem zboru, trdijo, deželam ne prinaša nikakršne koristi in prinaša jim le majhno tolažbo. A hkrati. Prinaša jim sploh ne majhnega upanja.

»Ir khay.Mt. auff der lande gesandten jüngistes mals zu Wienn gehorssamistes anlangen vnd bitten allergenedigist zugelassen, das wir solche besuechung der chur vnd andern fürsten wol thuen mügen. Vnd es verhoffentlich disfalls wider ir khay.Mt. gar nit sein wirdt, in erweugung, daß wir nur vmb ein extraordinary gab in diser gefar anlangen vnd solches irer khay.Mt. an den ordinary reichsbewilligungen ainiches *praeiudicium* oder nachthailligen abbruch nit wirdt geben. Man werde ditsfalls die gehorsamisten lande, der beschenen genedigisten vertröstung nach, nit allain[...] sperren oder verhindern, sunder darundter alle vätterliche hilff vnd fürschemb allergnedigist vnd genedigist erzaigen.«⁵⁹

Stališče bruškega zbora, stališče, ki so ga utegnile spodbuditi vrstice iz instrukcije koroških poslanikov, je torej naslednje. Res. Cesar dovoli poslanstvo k državnemu zboru, ampak pravzaprav gre za poslanstvo k državnim stanovom, k volilnim knezom in knezom. Tem je predstaviti nevarnosti in njih je prositi pomoči. Cesar to dovoli. In ker se državni stanovi zberejo

⁵⁴ Pismo bruških poslanikov Hansu F. Hofmannu in Jobstu J. Thurnu. Bruck a.M., 20.8.1575. AS, Stan I, šk.161. Zbor volilnih knezov je res zasedal v Regensburgu, v oktobru, prva razprava je bila 10. oktobra. Zbor naj je izvolil novega rimskega kralja in, predtem, pretendentu oblikoval volilne kapitulacije. Oblikovanje volilnih kapitulacij pa so svetni, protestantskih knezi, zlasti pfalški volilni knez Friedrich, videli kot priložnost za uveljavitev svoje vizije verskega in političnega ustroja cesarstva zahtevali so vključitev *Declaratio Ferdinanda* v volilne kapitulacije. Cerkevni, katoliški volilni knezi so bili protestantski pobudi močno nasprotni in so vztrajali, naj volilne kapitulacije, v kakršne je privolil in nanje prisegel Maximilian II. leta 1562, veljajo tudi za njegovega naslednika. Izvolitev novega kralja se je že kazala kot nemogoča, stališč protestantskih in katoliških knezov ni bilo mogoče uskladiti. Saški volilni knez August, ki mu je bila od protestantske bliže cesarska stvar, pa je slednjič predlagal pfalškemu in brandenburškemu knezu, naj ne vztrajajo pri svoji zahtevi, naj o sporni *Declaratio* razpravlja državni zbor, naj privolijo v vsebino volilnih kapitulacij iz leta 1562. Brandenburški volilni knez ter odposlanec pfalškega volilnega kneza, kronski princ Ludwig, sta privolila, čeravno je to pomenilo ohranitev verskega in političnega *statusa quo*. Slednje je bilo v nasprotju z nameni pfalškega volilnega kneza in v nasprotju s pričakovanji protestantov. A vendarle. Volitve je bilo moč izpeljati in 27. oktobra je cesar Maximilian II. dobil svojega naslednika: za novega rimskega kralja je bil izvoljen njegov sin Rudolf. Westphal, o.c., 190–198. Prim. Vöcelka, o.c., str. 121–126.

⁵⁵ Ibidem. Bruški poslaniki Ludwigu Ungnadu. Bruck a.M., 20.8.1575. AS, Stan I, šk.161.

⁵⁶ Kot v op. 54.

⁵⁷ »Wir dann euch dermassen qualificirt befinden, daß ir in diser nott, in vorstendenden legation, den landen samentlich vnd dem geliebten vatterlanndt vill nuz vnd guettes schaffen vnd verrichten müeget.« Ibidem.

⁵⁸ Bruški poslaniki nadvojvodi Karlu. Bruck a.M., 21.8.1575. AS, Stan I, šk.161.

⁵⁹ Ibidem.

na dan, ki ga poznamo, 26. oktobra 1575, čemu bi torej čakati dneva, ki ga ne poznamo? Poslanstvo naj torej pošljemo. Cesar, pričakujemo, mu bo naklonjen.

Stališče je domiselno. Domiselnost spremlja negotovost. Negotovost glede cesarjeve naklonjenosti poslanstvu k *whaltagu*, zboru, ki naj voli novega rimskega kralja. Agenda zboru in agenda poslanstva so si pač različna. Zato negotovost. Zato pomisleki. Ne pomisleki o poslanstvu, pomisleki o taktu: je volilne kneze in nekatere druge dostojanstvenike nagovoriti pred volitvami ali po njih, je volilne kneze nagovoriti kot zbor ali jih je nagovoriti ločeno, posamič, to se zdi pomembno, poslanstvo naj delo namreč opravi vestno, dobro, prav, »dise legation in alweeg an jezo nit vnderlassen, sundern ain weeg alß den andern treulich verricht werde.«⁶⁰

Pomisleke bruški poslaniki, videli smo, razgrnejo knezu in ga prosijo za mnenje. Prosijo ga tudi za mnenje o instrukciji, ki jo prilagajo pismu in pošiljajo mu imena mož, ki naj so poslaniki. Hans Friedrich Hofmann, Ludwig Ungnad in Herward Auersperg.⁶¹ Izbira je drugačna oni dneva predtem. In izbira ni slučajna. In izbrancev ni bilo lahko pridobiti. Najprej Auersperg.

Herward Auersperg je kranjski deželni glavar in knežji ter cesarski vojni svetnik in poveljnik Hrvaške krajine in mož ugleda⁶² in to mu daje zgledne reference in izbira njegovega imena menda ni slučajna. Toda poveljstvo Hrvaške krajine je urad, ki ga Auersperg brez cesarjevega in knežjega dovoljenja ne sme zapustiti.⁶³ In, kot pove bruškemu zboru, noče zapustiti: hrvaška meja da je hudo ogrožena, vojaški ustroj hrvaške meje da je hudo beden in rešitve stanja na hrvaški meji da so hudo na začetku. Opraviči se. Bruški poslaniki sprva vztrajajo. Kneza prosijo, bilo je to v pismu 21. avgusta, naj Auerspergu da svoje dovoljenje za odhod z meje in izposluje naj cesarjevo, kajti, pišejo, deželni glavar bi mogel poslanstvu koristiti, koristiti bi mogel mnogo in na mnogotere načine, in svetujejo, naj Auersperga v času njegove odsotnosti nadomešča Hans Auersperg ali grof Torsaz.⁶⁴ Obenem pa, pravzaprav, pred tem pa, 20. avgusta, naslovijo pismo Jobstu Josephu Thurnu, pismo, v katerem ga prosijo, naj privoli v poslanstvo⁶⁵ in slednjič, potem ko Auersperg koncem avgusta zapusti bruško zasedanje in odpotuje na Hrvaško, da bi se pridružil svojim četam, kajti pričakovalo se je močne turške vpade, knezu sporočajo, da na Auerspergovo mesto imenujejo Jobsta Josepha Thurna. Ta je poveljnik Uskokov, a za časa poslanstva da ga more nadomeščati

⁶⁰ »Vnd haben gleichwoll vnder vnnß auch dises bedenckhen gehabt, daß ir khay.Mt. auf den jezigen waaltag vnd ehe solches hochnotwendig christlich werckh, darzu der Almechtig Gott zu trosst vnd wolfart der ganzen Christenheit seinen segen genedigist verleihen wölle, solches zu beschehen villaicht nit gern sehen werde vnd wir dann für vnser person auß schuldiger pflicht vilmer gehorsamist dahin genaigt, dasselbig mit allen treuen zu befürdern. So sollen wir es danach zu eur frh.Drh. genedigisten bedenckhen, ob solche werbung bey den chur vnd andern fürsten vor oder nach beschlosser waal in gemain oder absonderlich fürhänden genommen, doch deß sunsten dise legation in alweeg an jezo nit vnderlassen, sundern ain weeg alß den andern treulich verricht werde.« Ibidem.

⁶¹ Ibidem.

⁶² Gl. Radics P. *Herbard VIII. Freiherr zu Auersperg (1528–1575). Ein krainischer Held und Staatsmann*, Wien 1863. Spindler Ch. *Ain christliche leichpredigt. Bey der begrebnus / weylend des wohlgebornen herrn / herren Hörwardten / freyherrn zu Auersperg...* Gedruckt zu Laybach / durch Hanns Mannel / anno M.D.LXXV.

⁶³ Anonymus, 4.9.1575. Prim. op. 64.

⁶⁴ »Das ine[Herwardu Auerspergu] sonderlich one erlaubnuß der khay.Mt. vnd euer frh.Drh. zu uerraissen gar nit gebüern will, vngeacht daß wir erachten, er möchten das gränizwesen durch herrn Hansen von Auersperg, freyherrn, kriegsrath, oder herrn Grafen von Torsaz mitlerweil also bestellen, das seinen abwesen, da Gott anders nit sunderlich was verhenngen wölle, nichts verabsaumbt wurde. Dann der herr landtschaubtman sunderlich in vill weg mit grosen nuz diser legation seines thails beywonnen khündte. Aber wir seindt in disem vnd alles andern e.frh.Drh. genedigisten vnd fürderlichen resolution gehorsamist gewarunt.« Bruški poslaniki nadvojvodi Karlu. Bruck a.M., 21.8.1575. AS, Stan I, šk.161.

⁶⁵ Kot v op. 54.

njegov brat Wolf Thurn.⁶⁶ Istega dne, 4. septembra 1575, pišejo Herwardu Auerspergu. Pismo pravi tole.

»Wiewol wir dem herrn kurz verschinen tagen neben andern zu den churfürstlichen wahltag zum gesandten fürgenumen, bey den standen des Heiligen Reichs vmb hülff anzulangen, vnd irer frh.Drh. destwegen gebeten, euch souil zuzulassen, daß ir es, der lande vertrauen nach, verrichten müget. Wir haben aber biß dato khain antwort bekhumen vnd trüegen beysorg, ir frh.Drh. müchte das bedenckhen haben, weil sich die feindtsgefahr je lenger je mer beschwälicher thuet erzaigen vnd ir, herr, sunderlich, bey disem geschwinden leüffen, one grosse gefahr von der gränizen nit abwesig sein khünnet. Hiezwischen aber dise legation, weil die zeit nunmer verhanden, lenger nit anstehen khüenen, sundern die instruction vnd credenz mit einleibung der gesandtennamen fertig müssen lassen, so haben wir gedrungentlich auff andere personen gehen müessen vnnd solches alberait irer frh.Drh. gehorsamist zugeschriben. Verhoffentlich der herr werde vns dizfalls die sachen zum pessten vermerckhen, sunst da es ausser diser eingefallenen, so ghalingen feindtsgefahr wäre, wolten wir dem herrn gewißlich nit außgelassen, sondern ehe noch ainst bey irer frh.Drh. seüff angehalten haben.«⁶⁷

Pismo morda ni bilo povsem iskreno. Morda niso bila povsem iskrena niti prizadevanja bruških poslanikov za Auerspergovo imenovanje. Namreč. Prošnja knezu za dovoljenje Auerspergove odsotnosti, prošnja, pisana 21. avgusta, sledi prošnji Thurnu za privolitev v imenovanje, prošnji, pisani 20. avgusta. In še. Bruški poslaniki se Auerspergu sicer opravičujejo in se sklicujejo na nujnost izstavitve poslaniških listin, a imenovanje Thurna na mesto poslanika mu zamolčijo in zapišejo le hladni »haben wir gedrungentlich auff andere personen gehen müessen vnnd solches alberait irer frh.Drh. gehorsamist zugeschriben.« Nenazadnje, Auersperg je deželni glavar, a ime poslanika dežele Kranjske k državnim stanovom mu ostaja zamolčano. Imena morda ni nikoli izvedel. Koncem septembra je poražen v bitki pri Budačkem, obglavljen je.⁶⁸ Tudi Thurn slednjič ne privoli. Ne umre, zboli.⁶⁹

Imenovanje Ludwiga Ungnada tudi ni bilo enostavno. Ungnad je odličnik, je cesarski svetnik. Opraviči se, tudi on.⁷⁰ Razlog da je njegovo sodelovanje v cesarski komisiji za pregled stanja na Hrvaškem in komisija da še ni bila končala svojega dela.⁷¹ Sicer da je razlogov več. Bruški poslaniki prosijo nadvojvodo Karla naj pri cesarju pridobi spregled Ungnadove odsotnosti, ki da ne traja dlje, tako pišejo, kot štiri ali pet tednov in nadvojvodo prosijo, naj »seine handlung zu hof auch in landts vnd hofrechten in Steyr vnd Khärndten genedigist *ex officio* einstellen wollten lassen.« Bilo je to 4. septembra.⁷²

⁶⁶ Bruški poslaniki nadvojvodi Karlu. Bruck a.M., 4.9.1575. AS, Stan I, šk.161.

⁶⁷ Bruški poslaniki Herwardu Auerspergu. Bruck a.M., 4.9.1575. AS, Stan I, šk.161.

⁶⁸ Novico o Auerspergovem porazu pošlje kranjskemu deželanstvu Auerspergov služabnik Caspar Gottscheer 23. septembra 1575. AS, Stan I, šk.421.

⁶⁹ Urad poverjenikov Kranjske uradu poverjenikov Štajerske. Ljubljana, 25.9.1575. AS, Stan I, šk.419.

⁷⁰ Anonymus, 4.9.1575.

⁷¹ Štajerska vlada 2. avgusta 1575 piše nadvojvodi Karlu pismo, v katerem pravi, da cesarska komisija za pregled stanja na hrvaških mejah še ni opravila svojega dela in kneza prosi, naj zasedanje meddeželnega zbora prestavi za osem, štirinajst dni. Vlada pričakuje, tako kot tudi koroški deželni zbor in kranjska vlada, da komisija izdela poročilo in ga predloži tudi meddeželnemu zboru. Karl, ki je 25. junija določil dan začetka zasedanja zbora, namreč 15. avgust 1575, prošnje ne usliši, a v instrukciji svojim komisarjem na bruškem zboru nalaga, naj se zbor posvetuje s komisarji za mejo in naj se seznani z njihovim poročilom. Komisija pa je bila cesarska in, kot piše v instrukciji knežjim komisarjem, knežja. Ko bruški poslaniki 31. avgusta komisarje za mejo prosijo za njihovo poročilo, ti odgovorijo, da smejo poročilo pokazati le cesarju. Na vztrajanje poslanikov in po posredovanju kneza komisarji slednjič izjavijo, da so pripravljeni zboru poročati o stanju na mejah, vendar poročila pač ne morejo izročiti. Gl. Urad poverjenikov Štajerske nadvojvodi Karlu. Gradec, 2.8.1575. StLA, Laa.A.A., IV/2 Gesandtschaften, Sch.43. Vide StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.272. Gl. Anonymus, 31.8.1575.

⁷² Kot v op. 70.

Hans Friedrich Hofmann, mož, ki ima ime, ki mu sledijo naslovi »freyherr zu Grüenpüchl vnnnd Streckau, erblantmarschalckh in Österreich vnnnd oberisten erblanthofmaister vnd landmarschalckh in Steyr, frh.Drh. rath«⁷³ in ki ima premoženje in vpliv in ki vodi družino, ki nosi še en naslov, ljudski sicer, »Könige im Ennstal,«⁷⁴ in ki ima bogate poslaniške izkušnje in je deželni upravitelj na Štajerskem in vse to mu daje referenc, ki jim ni rivala, odkloni sodelovanje že 24. avgusta. V pismu, ki ga naslovi na deželnega kneza in deželanstvo Štajerske, se zahvali za zaupanje in zagotovi, da bi ničesar ne storil raje, kakor služil očetnjavi in ustregel vladi. Toda, piše, slabost, *schwachait*, mu tega ne dovoljuje, ovira ga. Vlada naj, pravi, »mitlerweil auff ain andere taugliche person zeitlich gedacht sein wollen.«⁷⁵

Ne vemo, na koga so utegnili pomisliti v Gradcu. Vemo, da so v Brucku mislili na Bartholomäusa Khevenhüllerja, seveda, če bi knez Ungnadu morebiti ne izposloval cesarjevega dovoljenja.⁷⁶ Ne vemo, ali je knez takšno dovoljenje izposloval. Ne vemo, ali ga je skušal izposlovati. Vemo, da je bil knez vsaj rahlo zadržan. V pismu, ki ga piše na Dunaju 24. avgusta 1575 in s katerim odgovarja na pismo, ki so ga tri dni predtem pisali bruški poslaniki in v katerem so mu razgrinjali svojo namero in pomisleke glede poslanstva dežel k zboru volilnih knezov, knez izrazi svojo naklonjenost poslanstvu: »Euer getreue sorfeltigkhait vnd entschluß von wegen besuechung der chur vnd fürsten lassen wir vns genediglich wollgefallen.«⁷⁷ Zapiše pa tudi: »Jedoch, nachdem sich in alweeg gebüren will, dergleichen mit irer khay.Mt. rath vnd vorwissen fürzunehmen, so haben wir die sachen irer khay.Mt. bey aigener posst überschickht vnd so bald vnns derselben willen einkhomen, soll euch alle notturfft zuegeschriben werden.«⁷⁸ Cesar odgovori 31. avgusta, odgovori iz Prage. Odgovor je: Ne.

»Wiewol nun die sachen im grundt laider allerdings wie daß conncept dermag geschafft vnnnd inen wol zu gönnen, auch aller vnnsere vnnnd e.L. angränizennden lannden höchster notdurfft, wer, auch hilff vnd rettung zu tragen, inmassen wir dann auch nit weniger mit bemelten e.L. hochbeschärten furstenthumben als vnnsern selbst lannden vnnnd vnnderthonen gannz gnedigst, vatterlich vnd getreues mitleiden tragen vnnnd alles daß zu thuen vnd zu furdern genaigt, so zu erlanngung ainer merern sicherhait yndert möglich. So khonnden wier doch e.L. freundlich nit pergen, daß wir viller vrsachen vnnnd vmbstannde halben aigentlich wissen, das vnnder angezogner vorsteennder regenspurgischen zusammenkhunfft in diser sachen wäder bey den churfürsten vil den abwesennden fursten nichts fruchtbarlichs zu hoffen noch auszurichten, wie dann wir, vngeacht der höchsten notwenndigkhait vnnnd gefar, mit furbringung vnnsrer selbs vnnnd vnnsrer khünigreichen vnnnd lannde, auch gannzer Christenheit notdurfft werden innhalten müessen. Daheer wir genntzlichen mainung, daß solches bey ermelten lanndstannden dißmals einzustöllenn vnnnd vergebennlicher vncossten vnd mue zu ersparen sey.

⁷³ Instrukcija poslanstvu notranjeavstrijskih dežel pri državnem zboru v Regensburgu leta 1576. AS, Stan I, šk.934.

⁷⁴ Burkert G. »Politik und Verwaltung im Reich und in den habsburischen Erbländern im 16. Jahrhundert. Die Freiherrn Hoffmann im Dienste des Landesfürsten und der steirischen Landstände,« v *Burg Strehau. Glaube und Macht*, Lassing 1992, str. 53–54. Prim. Ehrlicher K.E. »Die Könige des Ennstales.« *Die Geschichte der Hofmann Freiherrn zu Gruenpüchel und Strehau und ihre Verbindung im Adel der Erbländer*, Innsbruck 1972, doktorska disertacija. Idem. »Die Hofmann, Freiherrn zu Grünbühel und Strehau. Herkunft, Familienverbindungen, Schicksale,« v *Burg Strehau. Glaube und Macht*, Lassing 1992, str. 79–86.

⁷⁵ Hans F. Hofmann nadvojvodi Karlu in deželanom Štajerske. Gradec, 24.8.1575. AS, Stan I, šk.161.

⁷⁶ Kot v op. 58.

⁷⁷ Nadvojvoda Karl bruškim poslanikom. Dunaj, 24.8.1575. AS, Stan I, šk.161.

⁷⁸ Ibidem.

Dieweil es aber allen vermuetung vnnd vnnsern versehen nach in khurz ain gemaine reichstagversamlung geben wierdet, wollen wir ratten, das die lanndtstännde solche legation biß dahin einstellen, allßdann solle es vnns nit allain nit zuwider sein, sonnder es khündte auch selbigen zeit daß werkh von vnns vnnd sonst mit vil possern gelegenhait vnnd verhoffennden fruchtbarhait befurdert werden.⁷⁹

Tega odgovora, ali bolje, takšnega odgovora pa nadvojvoda Karl bruškemu zboru ne posreduje, ali bolje, videli bomo, noče posredovati. Bruški poslaniki si tako še naprej prizadevajo za poslanstvo. Še več. Prizadevajo si prepričani, da, tako zapišejo v pismo knezu 4. septembra, »wir dann bey höchst ernennter khay.Mt. vnß khaines abschlags sondern vilmer allerhanndt befürderung gehorsamist verssehen.«⁸⁰ Še več. Prizadevajo si prepričani, da regensburškega podjetja ni več mogoče ustaviti.⁸¹ Še več. Prizadevajo si v želji, da bi poslanstvo prispelo v Regensburg 1. oktobra. Še več. Prizadevajo si v želji, da bi nadvojvoda poslanikom izstavil svoje kredenciale in priporočila, *credenz vnd befuerderung schreiben*.⁸² Želji zaključita pismo.

Odgovor kneza, piše ga tri dni kasneje, je skromen in hladen. Knez prezre prošnjo za izstavitve kredencialov in priporočil in zamolči cesarjevo stališče o volilnem zboru in cesarjevo mnenje o poslanstvu dežel. Piše le, da naglica ni potrebna, kajti cesar da pride v Regensburg šele v začetku meseca oktobra in da zadošča, če mu poslaniki sledijo koncem meseca. Piše le, da je cesarju poslal njihova pisma.⁸³

Pisma nadvojvoda Karl res prilaga, tako piše, svojemu pismu. Piše ga istega dne, 7. septembra. Pismo ni skromno in ni hladno. Namreč. Karl se zavzame za poslanstvo svojih dežel k zboru volilnih knezov. Piše, da sicer verjame cesarjevi oceni, da v stvareh obrambe in obrambne pomoči od regensburškega volilnega zbora ni veliko, ni ničesar pričakovati in da razume cesarjevo stališče in da se zanaša na cesarjevo obljubo o sklicu državnega zbora, hkrati pa spomni, da je nevarnost velika in velik da je tudi up dežel in velika da je tudi odločenost dežel. Deželam, deželnim stanovom, da ni upati druge pomoči, kakor pomoči cesarstva in dežele in deželni stanovi so odločeni, da up preizkusijo. Zato priznava: »Sich gedachte meine lannde von irem endschluss schwarlich bewegen lassen werden.« In še: »Ich sy auff solch ir starckhes ansuechen vnd erclaren dauon nit abzuhalten waiss.«⁸⁴ Huje: Karl

⁷⁹ Cesar Maximilian II. nadvojvodi Karlu. Praga, 31.8.1575. AS, Stan I, šk.419.

⁸⁰ »E.frh.Drh. haben wir hieuer mit merern ausgeführt die vrsachen vnnd die höchste eusseriste nott, warumben wir gedrunghenlich vnser gesandten zu den chur vnd andern fürsten an jezo schickhen müssen, weil sich dann die gefahr laider dermassen erzaigt vnnd vnß daß wasser gleich zum maul hinein will rinnen, khünnen wir die sachen lenger khains weegs ansehen lassen. Vnd bedenckhen vnß auch gegen e.frh.Drh., daß sy ob diser vnser sorgfeltigkhait ein genedigistes gefallen tragen vnd wiewol e.frh.Drh. genedigist vermelden, das sy vnser instruction der khay.My. vberschickht vnd derselben allergenedigisten willen auch zu erwarten, so tragen wir doch beysorg, die sachen möchte sich lanng verweillen vnnd hiezzwischen die gelegenhait vnnd zeit auß vnsern handen entrinnen. Vnd weil wir dann bey höchst ernennter khay.Mt. vnß khaines abschlags, sondern vilmer allerhanndt befürderung gehorsamist verssehen vnnd obgleich ir khay.Mt. hierinnen ainicher bedenckhen fürfallen möchte, so ist es nunmer an dem vnd so weit khomen, das es khains weegs, der lannde vnvermeidentlich notturfft nach, vmgangen khan werden.« Bruški poslaniki nadvojvodi Karlu. Bruck a.M., 4.9.1575. AS, Stan I, šk.161.

⁸¹ Ibidem.

⁸² »Vnnd wöllen in nammen Gottes mit diser vnseren legation also würkhlich nachsezen, auff daß vnser gasanten primo octobris zu Regensburg ankommen mügen. E.frh.Drh., die wölle auch daneben genedigist bedacht sein, damit inen auch credenz vnd befürderungschreiben von e.frh.Drh. an die chur vnd anderen fürsten, also auch sunst an andere ansehnliche rätthe, one vberschrifft, dieselbigen im fall der nott zu gebrauchen haben, zeitlich mitgethailt vnd angehandigt werden, wie dann e.frh.Drh. disem allem genedigist vnd wol zuthun werden wissen.« Ibidem.

⁸³ Nadvojvoda Karl bruškim poslanikom. Dunaj, 7.9.1575. AS, Stan I, šk.419.

⁸⁴ Nadvojvoda Karl cesarju Maximilianu II. Dunaj, 7.9.1575. AS, Stan I, šk.419.

meni, boji se, da bi ustavitev stanovskih naprežanj in preprečenje poslanstva utegnila ogroziti plodno sklepanje in spodkopati ugodne sklepe bruškega meddeželnega zbora, posledice bi bile le težave, le še večja beda.⁸⁵ Karl bratu svetuje, naj premisli, naj poslanstvo dežel dopusti, naj deželam piše. Dežele bodo gotovo zadovoljne, »meine arme lannde contentiert werden muesten,« in stvar gotovo kar najboljše rešena.⁸⁶

Ugodnega odgovora iz Prage si, vidimo, obetajo oboji, knez in bruški poslaniki. Nihče ne odneha. Vztrajajo. Bruški zbor se sicer konča, konča se s sklepom, da je poslanstvo dežel gotovo poslati v Regensburg in da naj ima poslanstvo takta, »Jedoch sollen sie^a alle bescheidenheit darunder fuerkheren, damit an der vorsteunden whal irer Mayt. nichts verhinderlich eruolge,«⁸⁷ in konča se z vnovično prošnjo knezu, naj izstavi poverilna pisma in cesarju natančno, izčrpno prikaže želje in naprežanja dežel. Poslanstvo, trdijo, je nujno.⁸⁸ Dežele so ogrožene in trpijo, poraz dežel bi bil usoden in segel bi daleč: *Reich* in njegova okolica bi izgubila obzidje, ki ju brani, *Reich* bi izgubil ude, ki naj jih brani. To je usoda, ki se obeta. To, slednje, je odgovornost, težka odgovornost, ki jo *Reich* nosi. Dežele naj spomnijo nanjo. Zato poslanstvo, poslanstvo, rekli bi, ne iz upa, pač pa iz obupa in poslanstvo, pišejo, v opomin in opravičenje.

»Wan wir aber entgegen gedencken, was lezlich vnnsern benachparten vnd den Heilligen Romischen Reich auch daraus wierdt eruolgen, wan er^b vnnser geliebtes vatterlandt in sein viechischen tyraney vnd seruitut wirdt gezwungen vnd sie dise vormauern vnnser darstreckhung leibs, guetts vnd bluetts verloren haben vnd zur zeit, da es noch wol sein khan, nit gedencken, wie sie yre mitglieder, weliche auch, sowol als andere glider des Reichs in schutz vnd scherm desselben sein, auffrecht erhalten khünnen, so wirdt inen, neben der schwären verantwortung, so sie destwegen auch tragen müssen, das verderben, ehe sie es vermainen, zu hauß vnd hoff khommen. Derwegen wir ein vnuermeidenliche grossen notturfft zu sein erachten, das diese gehorsamist lannde zu irer selbst khunfftigen entschuldigung soliches alles den chur vnd fürsten, auch andern ständen des Reichs notwendiglich entdeckhen vnd sich hernach nit sagen mügen, das wir sie nie ersuecht, vnser nott nit zeitlich angezaigt oder dizfals sie ausgeschlagen vnd hindan gestellt.«⁸⁹

Še je čas, pišejo bruški poslaniki, da se usodi zoperstavi. Zbor volilnih knezov je priložnost. Kneza prosijo, v istem pismu, naj se priložnosti ne zamudi in naj se poslanstva dežel

⁸⁵ »Sonnsten trueg ich grosse fuersorg, was sy immer in gehaltener zusammenkhunfft e.Mt. khonigreichen vnnnd inen selbs zue guettem erwogen geschlossen, daß dann nach gelegenheit nit gering zu schazen, [...] daß daselb alles stehendt bleiben: ain jeder allain auff ein versichreung stehen vnnnd lezlich grosser jammer vnnnd nott darauß eruolgen wurde.« Ibidem.

⁸⁶ Ibidem.

^a poslaniki k zboru volilnih knezov

⁸⁷ Urad poverjenikov Štajerske nadvojvodi Karlu. Gradec, 11.9.1575. AS, Stan I, šk.419. V pismu štajerska vlada knezu sporoča, da so poslaniki dežel na bruškem meddeželnem zboru odpotovali in da poslej zadeve regensburškega poslanstva urejata Erasmus Mag in Franz Poppendorff. Vlada tako odgovorja na knežji *Post scriptum* iz pisma, datum 7.9.1575, v katerem knez piše: »Da dises schreiben die herrn abgesandte zu Prugg nit mehr [...], sondern den herrn verordneten in Steyr zukhumben wurden, so ist irer f.D. gannz gstes. begern, das es die herrn verordnete mit denn andern lannden ehist communiciern wollen, sonderlich darumben, damit irer gesandete nit zu frue außziehen.« Gl. op. 83.

⁸⁸ Bruški zbor nadvojvodi Karlu. 15.9.1575. StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.296a–297. Gl. op. 89.

^b sovražnik, Turek

⁸⁹ Četudi bruški poslaniki zapustijo Bruck vsaj že 11. septembra, pa zadnji odgovor knezu, zadnji odgovor na stališča deželnoknežje propozicije in torej predstavitev sklepov zbora, nosi datum 15. september 1575. Del odgovora je tudi stališče poslanikov dežel o tuji pomoči in poslanstvu k zboru volilnih knezov. StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.294a.ff.

ne prepreči.⁹⁰ Poslanstvo da je sicer pripravljeno.⁹¹ Poslaniki so bili imenovani. Napisana je bila tudi instrukcija, poslana je bila knezu in cesarju in knez da jo je pregledal, odobril, cesarjevega odgovora da še čakajo. Sestavljalcev instrukcije ne poznamo, poznamo podpisnike. Ti so: Georg, sekavški škof, Johann, opat samostana St. Lambrecht, Karl, stolni prošt in nadduhovnik v Brucku, Johann, prior samostana Pleterje, Franziskus zu Teuffenbach, Ferdinand Hofmann, Erasmus Mager von Fuchsstatthen, Achaz von Thurn, Felician von Herberstein, Georg von Wichsenstein, Max Lamberg, Wilhelm von Gleisbach, Erasmus Stadler, Erasmus von Poppendorff, Merten Gall, Franz von Neuhaus zu Neuhaus, Erasmus von Saurau, Georg Peckh, Georg Peßler, Hans Jacob Pickardo.⁹² Podpisnikov je dvajset, osemnajst jih pečati poverilna pisma, pečatijo jih z rdečim voskom. Gre za poverilna pisma, ki jih poslanikom, Hansu Friedrichu Hofmannu, Ludwigu Ungnadu in Jobstu Josephu Thurnu, izstavi bruški zbor 10. septembra, morda tik pred odhodom bruških poslanikov. Pisma so naslovljena na potentate, cesarja Maximiliana, rimskega kralja Rudolfa, mainškega volilnega kneza nadškofa Daniela, kölnskega volilnega kneza nadškofa Friedricha, nadvojvodo Ferdinanda Avstrijskega, salzburškega nadškofa Johanna Jakoba, velikega mojstra nemškega viteškega reda Albrechta, bamberskega škofa Vida, freisinškega škofa Ernsta ter na dostojanstvenike in uradnike, cesarska tajna svetnika Leonharda von Harracha in Hansa Trautsona, državnega vicekanclerja Johanna Baptisto Webra ter na svetnike volilnih knezov in knezov.⁹³ Vse da je pripravljeno.⁹⁴ Pričakuje se le še knežjih poverilnic in čaka se le še cesarjevega privolila. Čakalo se je zaman.

V pismu nadvojvodi Karlu, pisanem 15. septembra 1575, Maximilian namreč vztraja pri stališču, ki ga zapiše že v pismo 31. avgusta in ki ga vsebuje že njegova dunajska izjava.⁹⁵ Poslanstvu dežel Štajerske, Koroške in Kranjske k državnim stanovom je naklonjen in takšno poslanstvo je potrebno, je nuja. Toda tokrat, ob zboru volilnih knezov, bi poslanstvo, *schickhung*, kot zapiše, ne moglo ničesar doseči: upanje je kar najmanjše, trud je odveč, stroški bi bili zaman in, boji se, poslanstvo bi bilo »mer hinderlich dann furderlich.« Svoje stališče Maximilian opira, pravi, na razloge, ki so tehtni in še nikdar tako. Bratu svetuje, naj dežele odvrne od njih namere. Naj potrpe in naj počakajo prihodnjega državnega zbora. Tudi sam čaka, »Also ist auch von vnns berait ein verfassung, was in diser wichtigen sachen an die stennd des Reichs zu gelangen gemacht, es wirdet aber daselb alls derzeit eingestellt.« Čakajo da tudi njegove dežele, Zgornja in Spodnja Avstrija. Tedaj, ob državnem zboru, bo priložnost. Nanjo se je pripravljati. Naj počakajo, naj potrpe. Naj se pripravijo. Naj mu zaupajo.⁹⁶ Tudi to piše.

⁹⁰ »Bitten wir nochmal vnderthaenigist, daß vns destwegen ainiche verhinderung vnd abstellung nit beschehen.« Ibidem. To ni zgolj prošnja, vsaj pričakovanje, opomba je: »Den gehorsamisten landen dizfals schickhung ihrer gesandten khain irrung eruolgen solle.« Urad poverjenikov Štajerske nadvojvodi Karlu. Gradec, 11.9.1575. AS, Stan I, šk.419.

⁹¹ StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.297.

⁹² StLA, Laa.A.A., III Landtag. LH, Bd.27, pa.344.

⁹³ Vide AS, Stan I, šk.161. StLA, Laa.A.A., IV/2 Gesandtschaften, Sch.3.

⁹⁴ Rešeno je bilo, očitno, tudi vprašanje imenovanja poslanikov. Hofmann in Ungnad se sprva, vemo, opravičila. A opravičila bruški zbor knezu zamolči: v korespondenci zbora s knezom, korespondenci, v kateri, zdi se, ni vrzeli, se težav z imenovanji ne omenja. Bruški zbor oziroma graška in celovška stanovska vlada sta vseeno, verjamemo, pogovore s Hofmannom in Ungnadom nadaljevala in ju skušala prepričati naj privolita v poslanstvo. Pogovori in prepričevanja so bili uspešni. Hofmann in Ungnad se odpravljata v Regensburg. Gl. spodaj.

⁹⁵ Kot v op. 31.

⁹⁶ »Nun sollen e.L. vnnd der lanndt stende entlich dafür halten, das vnns solche der stenndt vorhabende werbung vnnd suechung nit allain gar nit zuwider, sonnder wir halten sy auch selbs fur die höchste vnnd vnmbgeeliche notturfft. Das aber dieselb schickhung eben auf jezige churfurstliche versamlung geschehen vnnd dabey die geringste hoffnung einer guetten vnnd fruchtbar außrichtung sein soll, das kunden wir so wenig yezo als vor befunden,

Tega pisma Karl deželam ne prikriva. Pošlje ga štajerski vladi. Pošlje tudi pismo, ki ga cesar piše 31. avgusta in pošlje tudi svoj odgovor cesarju. Vlada je tako mogla videti naprežanje kneza za poslanstvo dežel. Naprežanje ni bilo plodno. Cesar je ostal neomajen. Knez se, zdelo bi se, vda:⁹⁷ Cesarja da ne gre več nadlegovati s prošnjami, cesarju je verjeti v njegovem prepričanju, da poslanstvo dežel tokrat ni primerno in cesarju je zaupati, cesar bo sklical državni zbor in dežele k državnemu zboru pošljejo svoje poslanstvo, cesarju je zaupati, poslanstvo je pripraviti, dobro ga je pripraviti.⁹⁸

Vlada je tako mogla videti naprežanje kneza za poslanstvo dežel. Naprežanje da je bilo iskreno. In takšno tudi ostaja. Tudi to naj vlada vidi. Knez pismo konča z besedami.

»Doch stellen wir es in alweg zu euren vernern vnnd noch merern bedencken, dann wir ye nit gern wolten disfals euer vnnd der lannde wolfart, deren sich aus beruerten legation eures erachtens, zu uerhindern, sonnder willmer, bestens vnnsers vermuegens, befurdern, wie wier dann solches zu thuen schuldig vnnd euch hieneben mit gnaden wol genaigt seyen.«⁹⁹

Štajerska vlada pisma vidi in stališča presoja 26. septembra.¹⁰⁰ Razpravljalci, eden Windischgrätzov, pa Hans Friedrich Hofmann, deželni vicedom, Erasmus Stadler, Felician von Herberstein ter Otto von Ratmannsdorf, so, zdi se, brez velikih besed. Sprejmejo cesarjevo stališče, da je regensburški zbor pač zbor volilnih knezov in da v zadevah protituške obrambe in pomoči deželam ni ničesar pričakovati in ničesar doseči. Poslanstvo bi bilo, tako Windischgrätz, *one nuz* in poslanstvu se je, tako Rattmansdorf, odpovedati, pisati je vladam, vprašati jih je za mnenja, pričakati je, tako Hofmann, deželne zbore, ti naj začrtajo pot in obiskati je, vendarle, salzburškega nadškofa in nadvojvodo Ferdinanda in ju prositi pomoči. Vicedom se strinja, tudi Stadler prikima. Pisati je knezu, spomni naj se ga na težave in pošlje naj se mu zadnjih novic z meje.¹⁰¹

Pismo knezu je napisano še istega dne. Podpišejo ga deželni glavar Hans von Scharffenberg, deželni upravnik Hans Friedrich Hofmann, stanovski odborniki ter *andere darzueberuffene hern vnd landtleut in Steyr*.¹⁰² Pismo je jedko. Obžalovanje, presenečenje, obup, strah. Drznost. Drznost besed: novice, ki prihajajo s hrvaške meje, silijo, pišejo, »das wir mit der

sonnder wir seyen aus villen wolbegründten vrsachen noch der mainung vnnd mer dan vberflussig vergwüst, das yeztmals bey den churfürsten nit allain nichts zu erhalten, sonnder auch alle mhü vnnd vncossten vergebens vnd tragen uber des fürsorg, nebendem das nichts zu richten, das nit die jezige schickhung auf kunfftige gemaine reichsversammlung mer hinderlich dann furderlich seye. Inmassen wir dann nit ohne sonndere hohe vrsach vnnd bedencken eben vnnsere selbs österreichische landtstande, so deßhalben auch ire abgesante alhie bey vnns, zue gedult gewisen haben. Also ist auch von vnns berait ein verfassung, was in diser wichtigen sachen an die stennd des Reichs zu gelangen, gemacht, es wirdet aber daselb alls derzeit eingestellt vnnd allain bey dem gelassen werden müessen, das man sich zu kunfftigen gemainen reichstag gefasst mache, inndem wir dann, nach wie vor, sowoll e.L. alls vnnsrer selbst christlichen lanndt vnnd vnnderthonen halben, alles das in *praeparation* zu stellen verpittig, so hernach vnnder angezogner reichsversammlung zu dessto besser vnnd fruchtbarer verrichtung berueter vnnsrer vnd e.L. lande schickhung immer dienstlich vnnd furstendig sein kann. Ratten demnach nochmallen aus fruntlichem, brüderlichen vnnd getrewen gemüet, das e.L. irer stende vorhaben nach muglichait abwenden, sy zu ersparung diser vergeblichen mhü, zerung, versambnuß vnnd der churfürsten behelligung weisen vnnd dahin vermügen, neben vnnsrem österreichischen lanndtsstenden der reichsversammlung, auf yezt bemelt vnnsrer gnedig vnnd väterlich erbietten, mit geduld zu erwarten vnnd vnns darumben zu uertrauen. Vnnd so das geschieht, hoffen wir zu Gott, er werde villmer zu kunfftiger fruchtbarkeit geraichen vnnd die standt im werckh befinden, das vnnsrer gnediger ratt zw guettem vnnd ersprossen haben, welches wir e.L. freuntlich vnnd brüderlich nit verhalten kündten.« Cesar Maximilian II. nadvojvodi Karlu. Praga, 15.9.1575. AS, Stan I, šk.419.

⁹⁷ In vendar se ne vda. Gl. spodaj.

⁹⁸ Nadvojvoda Karl deželnim stanovom Štajerske. Dunaj, 21.9.1575. AS, Stan I, šk.419.

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ StLA, Laa.A.A., III Landtag, Karton 99, Heft 414, pa.13–14a.

¹⁰¹ Gl. Urad poverjenikov Štajerske uradu poverjenikov Kranjske. Gradec, 26.9.1575. AS, Stan I, šk.419.

¹⁰² Urad poverjenikov Štajerske nadvojvodi Karlu. Gradec, 26.9.1575. AS, Stan I, šk.419.

ainmal treuherzig vnnd eufferig, mit gemainnem euer f.D. gehorsamisten lannde abgesandten einhölligen stimmen berathschlagten legation vortgehn vnnd davon vnns nichte verhindern lassen solten.«¹⁰³ Sicer da pomoč, tista od zunaj, utegne pride prepozno. Dežele držav-nega zbora morda ne pričakajo več. Pomoči, tiste od zgoraj, ni. Bog da je jezen. A vendarle. Sledili bodo cesarju in knezu in vdali se bodo Bogu.¹⁰⁴

Vdali so se tudi cesarju. Štajerska vlada se poslanstvu odpove, dasiravno možnosti niso izčrpane. Potrebna pa je bila drznost, vsaj vztrajnost, in potrebna je bila spodbuda. Spodbuda prihaja od kneza

in drznost, vsaj vztrajnost, s Koroške, s Kranjske le medlost in mlačnost.

Kranjska vlada 25. septembra piše štajerski vladi in piše, da niti Thurn, ki da je bolan niti Auersperg, ki da se mu je »primeril žalosten slučaj,« ne moreta privoliti v poslanstvo in nikogar ni, ki bi ga mogli imenovati in ki bi ju mogel nadomestiti, dežela da je mobilizirana, sklicali so konjenico in vpoklicali vsakega 20. moža.¹⁰⁵ Vlada se opraviči in napoti na tisti člen poslaniške instrukcije, ki pravi, da v slučaju odsotnosti poslanika ene dežele, poslanika drugih dveh dežel sama opravita misijo.¹⁰⁶

Pismo, poslano v Gradec, štajerske vlade ni moglo presenetiti. Sama je vedela za Thurnovo slabo zdravje in je v sklicu sestanka poslanikov dežel k regensburškemu volilnemu zboru, sestanka, ki naj je bil v mestu Steyr 7. oktobra, svetovala, naj Thurn pride v Regensburg, ko si opomore, naj pride v kakšnih osmih dneh, sicer da je ostati pri določilu poslaniške instrukcije.¹⁰⁷ Bilo je to 16. septembra. Deset dni kasneje štajerska vlada pošilja v Ljubljano prepisa cesarjevih in knežjih pisem o poslanstvu in priloži svoje stališče.¹⁰⁸ To je stališče, ki ga vlada oblikuje na seji 26. septembra in temu stališču prida vrstico »Neben dem die kay.Mt., da wideer iren willen vnnser gesandten die sachen anbringen vnnd vertreiben wolten, allerlay bedenckhen darüber haben möchten.«¹⁰⁹ Le kakšni so mogli biti, ti pomisleki? *Allerlay*,

¹⁰³ Ibidem.

¹⁰⁴ »Denn euer f.D. bitten wir vnnderthänigist, die wollen sich genedigist erinnern, wie oft vnnd vilmaln ebenmäßige gar haillbare mittl nun etlichen lanndtügen gar treuherzighen furgenummen, berathschlagt vnnd an das werckh zu richten, mit grossen eyfer begert vnnd darumben gebetten worden. Da aber nun der Allmächtig Gott gleich jezt souil gnadt geben, das vber vorige vnnd mehr vilfaltige verhinnderungen, dise legation so weit in das werckh gebracht, das der lannde gesandten, obwol mit grossen vncosten vnd versaumbnus, sich gleich auff denn weg begeben vnnd dorthin verraissen wollen, abermals wir jederzeit zuor dise inhibition von der kay.Mt., vnnserm allergegenigisten herrn, vber alles verhoffen vnnd eur f.D. repliciren besehuht, müssen wir ja laider mit schmerzen erkennen vnnd sehen, das Gott der Allmächtig, auß billichem vnnd leichmässigem wol verdiennenten zorn, allen vnnserm anschlägen vnnd berathschlagungen gänzzlichen zuwider, zu demselben auch wenig gluckh vnnd seggen geben vill.« Ibidem.

¹⁰⁵ »Auff den zugetragenen laiden fall obwolgemelts herrn landtslandtschaubtmans, bey disen geschwinden, sorglichen leuffen vnd feindtsgefär, von der granizen nit abkhommen möchte vnd wie in solcher eyl sonderlich dißmalß bey weredem auffpott vnd anzug der gerüsten pferdt vnd 20 manß [prečrtano: Vor etlich tag ergenzen. Landtman[Leutenant][?] alberait im anzug ist.] khainen landtman hirzu zu bewögen wissen.« Urad poverjenikov Kranjske uradu poverjenikov [tajerske. Ljubljana, 25.9.1575. AS, Stan I, šk.419.

¹⁰⁶ Gl. AS, Stan I, šk.934. Gl. Addendum II.d § 28, v Jerše S. *Poslanstva notranjeavstrijskih stanov na državne zbore v letih 1564–1590. Študija o diplomatskem praktikumu stanovskega poslanstva*, magistrska naloga, Ljubljana 2001, str. 157.

¹⁰⁷ »Wir habens gleichwol herr Jobst Josephen vom Thurn, freyherrn, alhie zu wissen gemacht vnd da ers nur schwachait halber kan, so wirdt er demselben also nachkhomen vnd in fall da er zugleich auff bestimmpten tag nit erscheinen mag, wann er ain acht tag hernach gehn Regenspurg kumpt oder wa er seine mitverwandte antreffen kan, so wirdt er kain mangl bringen. Im fall er dann gar nit khummen wirdt khunnen, so steht ein articl in der instruction, das di anndern zwey ain weeg als den anndern vortfaren sollen.« Urad poverjenikov Štajerske dežel-nemu glavarju Kranjske. Gradec, 16.9. 1575. AS, Stan I, šk.419.

¹⁰⁸ Urad poverjenikov Štajerske uradu poverjenikov Kranjske. Gradec, 26.9.1575. AS, Stan I, šk.419.

¹⁰⁹ Ibidem.

vseh vrst, to že. A vendarle. Kranjska vlada pomislekov nima: »So müssen wir doch all sachen dem lieben Gott beuelhen.«¹¹⁰

Koroška vlada ima pomisleke. Potem ko je prejela knezovo pismo o poslanstvu, o *einstellung* poslanstva, je na štajersko vlado naslovila vprašanje. Ali je vztrajati pri sklepih bruškega zbora in poslanstvo poslati?¹¹¹ Sama, zdi se, hoče vztrajati. Ungnadu da so bila že poslana vsa pisanja in Ungnad da se že opravlja v Steyr. A vendarle. Štajersko vlado sprašuje za mnenje. Ali je vztrajati pri sklepih bruškega zbora? Da, koroška vlada ima pomisleke.

Knez, nasprotno, jih nima. In ne vda se. Nasprotno, stanove spodbuja. V odgovoru na pismo štajerske vlade, pisano 26. septembra 1575 in naslovljeno na imenovane poslanike dežele Štajerske pri zboru volilnih knezov, piše.

»Dieweil es aber vnnsere mainung nie gewest, auch noch nit ist, euch in sölcher euer vorhabenden legation zu uerhindern, sonnder villmer zu fortsetzung derselben, euch allen genedigen fürschub, durch erthailung der hieuor begerten credenzschreiben vnnd furschriefften, auch in all annder weg mit gnaden zu erthailen, wie wir dann selbs der mainung seyen, das sy nit gar one frucht abgeen solle. So stellen demnach wir für vnnsere person euch nochmalen hiemit genedigist haimb, was noch dizfals euer gelegen sein welle, im fahl ir nun noch euer vorigen mainung vnnd ir der angedeüter legation nochmalen fortzusezen vorhabens vnnd wir dessen durch euch aigentlich berichtet werden, so soll euch alle notdurfft von denen begerten credenzschreiben, furschriefften vnnd anders zu der sachen diennstlich durch vnns mit ehisten aintweder hinein oder aber auf der posst nach Regenspurg vberschickht werden. Doch ist hienebens vnnsere genedigistes begern an euch, das ir dise vnnsere wollmainende vätterliche erklärung, aus denen euch wolbewüssten bedennken, in aller still vnnd gehaimb verhalten wellet. An solichem erweist ir vnnsern gnedigen gannz wollgefelligen willen vnnd mainung vnnd wir sind euch mit lanndfürstlichen hulden yederzeit vorder wollgewegen.«¹¹²

Očetovsko razumevanje, *vätterliche erklärung*, naravnost materinska potuha. Knez spodbuja stanove k poslanstvu kljub dvakratnemu cesarskemu »Ne.« In vendar. Knez stanove spodbuja: Nikoli nismo želeli preprečiti Vašega poslanstva, nasprotno, naklonjeni smo mu bili, kajti nikoli nismo menili, da bi Vaše poslanstvo ne moglo obrodit kakšnega sadu, in ker tako menimo tudi tokrat, naj Vam, če še želite vztrajati pri Vaši namerah in nas o njih obvestite, pošljemo zelena in potrebna pisanja, poverilna pisma in priporočila in sploh vse, vse drugo, *annders*, kar naj Vaši stvari koristi. Da, to je spodbuda. To je spodbuda, ki naj ostane skrivnost, to je spodbuda za cesarjevim hrbtom, to je spodbuda zoper voljo cesarja, dasiravno ne zoper cesarjevo prepoved. Cesar poslanstva ne prepove. »Ne, nikar.« Odsvetuje ga. In vendar. Knez stanove spodbuja. To je šepetana spodbuda, to je spodbuda, ki naj ostane skrivnost »aus denen euch wolbewuessten bedennken.« Le kakšni so mogli biti, ti pomisleki? Znani so, dobro so znani. Seveda. Nadvojvoda, ki si je, mimogrede, s cesarskim bratom dokaj *à côté*, podpira podjetje zoper voljo cesarja, podpira podjetje, ki je cesarju zoprno, podjetje, o katerem cesar meni, da je »mer hinderlich dann furderlich.«¹¹³ Morda pa se knez le spreneveda? Ali ni v pismu štajerski vladi 21. septembra zapisal, da cesarja ne gre več

¹¹⁰ Urad poverjenikov Kranjske uradu poverjenikov Štajerske. Ljubljana, 1.10.1575. AS, Stan I, šk.419.

¹¹¹ Urad poverjenikov Koroške uradu poverjenikov Štajerske. Celovec, 2.10.1575. StLA, Laa.A.A., IV/2 Gesandtschaften, Sch.43.

¹¹² Nadvojvoda Karl imenovanim poslanikom Štajerske pri zboru volilnih knezov, »Den edlen vnd vnsern lieben getreuen, N. denen verordneten abgesandten in Steyr zu der legation ins Römisch Reich.« Dunaj, 2.10.1575. StLA, Laa.A.A., IV/2 Gesandtschaften, Sch.43.

¹¹³ Kot v op. 96.

nadlegovati s prošnjami za dovoljenje poslanstva in da je cesarju zaupati in da se je pripravljati na državni zbor? Da, to je zapisal. In vendar. Kar knez piše je tole.

»So künden wier dennoch solche ir Mt. angezogne hohe vrsachen vnd bedenckhen füeglich nit vnbillichen oder derselben zuwider ir Mt. vmb züelaß vnnd bewilligung oft gedachter legation verrer zue behelligen, zumall weil es ir Mt., alsdann aus derselben schreiben genuegsamlich abzunemen, so treulich, eyfrig vnnd wollmainen vnnd darneben vermelden, daß sy alberaith im werckh vnnd preparation seyen, mit ehisten einen reichstag zu halten. Derhalben wir dann gnedigist erachten, daß ir die sachen noch merers erwegen vnnd nemblich bis auf ermelten reichstag, vmb der wolgenden merern nuz vnnd fruchtbarhait willen, ohne beschwär warten vnnd gehorsame gedullt tragen sollet. Doch stellen wir es in alweg zu euren vernern vnnd noch merern bedenckhen, dann wir ye nit gern wolten disfals euer vnnd der lannde wolfart, deren sich aus beruerten legation eures erachtens, zu verhindern, sonnder willmer, bestens vnnsers vermuegens, befurdern, wie wier dann solches zu thuen schuldig vnnd euch hieneben mit gnaden wol genaigt seyen.«¹¹⁴

Kar knez piše je, menimo, tole: Ne, cesarja ne moremo več nadlegovati, da, cesarju moramo zaupati, iskren je in dobro misli, in še, državnega zbora je čakati in poslanstvo k državnemu zboru je poslati in dobro se je pripraviti, a vendar, Vašemu podjetju, *beruerten legation*, smo bili in smo naklonjeni in naklonjeni ostajamo in nočemo biti prepreka dobrobitim, ki bi jih to Vaše podjetje moglo prinesti, in še, Vaše podjetje spodbujamo. Še enkrat. »Dann wir ye nit gern wolten disfals euer vnnd der lannde wolfart, deren sich aus beruerten legation eures erachtens, zu verhindern, sonnder willmer, bestens vnnsers vermuegens, befurdern.« To je, menimo, knezovo sporočilo graški vladi. To je, menimo, knezova spodbuda. Ne, knez po dpore ne odreka. Nasprotno. Ponuja jo.

Štajerska vlada pismo bere drugače. Sporočilo spregleda. Še več. Besede Hansa Friedricha Hofmanna, ki jih ob razpravi 26. septembra zabeleži zapisnikar, namreč, da »ir Dt. gleichfals zu zuschreiben, das man der k.M. vnd ir D. volgen, wiewol denen landen vasst beschwärllich, was man ainmal so treuherzig beratschlagt,«¹¹⁵ in besede, ki jih vlada istega dne zapiše v pismo knezu, namreč »Jedoch dieweil die rom.kay.Mt. vnnd euer f.D. es ja fur guett achten, daß man mit dieser legation stillhalten solle,«¹¹⁶ so besede, ki knezu oprtajo očitek. *Legationis inhibitio*.

Očitka knez ne sprejme. Na očitek, na vrstico, še enkrat, »Jedoch dieweil die rom.kay.Mt. vnnd euer f.D. es ja fur guett achten, daß man mit dieser legation stillhalten solle,« odgovarja.

»So stellen demnach wir fur vnnser person euch nochmalen hiemit genedigist haimb, was noch disfals euer gelegen sein welle, im fahl ir nun noch euer vorigen mainung vnnd ir der angedeüter legation nochmalen fortzusezen vorhabens vnnd wir dessen durch euch aigentlich berichtet werden, so soll euch alle notdurfft von denen begerten credenzschreiben, furschriefften vnnd annders zu der sachen diennstlich durch vnns mit ehisten aintweder hinein oder aber auf der posst nach Regenspurg vberschickht werden.«

Sporočilo, vidimo, ponovi. Tokrat *expressis verbis*. Očitka se skuša znebiti. Tudi *expressis verbis*.

»Doch ist hienebens vnnser genedigistes begern an euch, das ir dise vnnser wollmainende vätterliche erkhklärung, aus denen euch wolbewüssten bedennkhen, in aller still vnnd gehaimb verhalten wellet.«¹¹⁷

¹¹⁴ Kot v op. 98.

¹¹⁵ StLA, Laa.A.A., III Landtag, Karton 99, Heft 414, pa.14.

¹¹⁶ Kot v op. 102.

¹¹⁷ Kot v op. 112.

Naj povzamemo. Knez Karl ostaja naklonjen poslanstvu dežel Štajerske, Koroške in Kranjske k zboru volilnih knezov, kljub zadržkom, ki jih ima cesar. Še več. Pri cesarju se zavzema za poslanstvo. Cesar vztraja, 15. septembra pošlje svoj drugi »Ne, nikar.« Cesarjevo stališče knez posreduje graški in celovski vladi 21. septembra. Zapiše tudi svoje stališče. Meni, da bi vztrajanje pri prošnjah za cesarjevo dovoljenje poslanstva pri zboru volilnih knezov ne bilo posebej taktno in meni, tako kot cesar, da se je pripraviti na poslanstvo pri državnem zboru. Hkrati knez poudari svojo naklonjenost poslanstvu dežel k volilnemu zboru in sporoča, da naklonjenost, še več, podpora ostaja. Poudarek štajerska vlada presliči in sporočilo spregleda. Koroška morda ne. Spomnimo se. Koroška vlada štajersko sprašuje, ali je, navkljub pismom, ki jih pišeta cesar in knez, vztrajati pri sklepih bruškega zbora. Kakorkoli. Štajerska vlada sporočilo spregleda. V odgovoru knezu 26. septembra piše, da cesar in knez, poudarimo, cesar in knez, menita, da se je poslanstvu odpovedati. Sporočilo, ki ga graška vlada pošilja knezu, je seveda tole: »Preprečili ste, Vi in cesar, poslanstvo.« Knez sporočila ne prezre. In očitka noče sprejeti. V pismo štajerski vladi, pisano 2. oktobra, zapiše sporočilo, svoje sporočilo, izpred enajstih dni. Sporočila tokrat ni mogoče prezreti: knez poslanstvu ostaja naklonjen, pripravljen ga je podpreti, poslanikom je pripravljen izstaviti kredenciale in priporočila in vse to naj ostane skrivnost. Knez pač podpira poslanstvo zoper voljo cesarja.

Ali knez misli resno? Ali le igra? Ne vemo. Vemo, da si tako kot cesar in tako kot slednjič štajerska vlada, od poslanstva k zboru volilnih knezov ne obeta mnogo. In. Vemo, da si ne želi očitka dežel, vsaj ne štajerske vlade, da je preprečil poslanstvo. Razloge je brati v pismu, ki ga piše cesarju 7. septembra: *legationis inhibitio* bi utegnila ogroziti plodno sklepanje in spodkopati ugodne sklepe bruškega meddeželnega zbora in posledice bi bile le težave, le še večja beda. Še enkrat. Ali knez misli resno? Ali pa je njegova tako ponujana podpora deželam in tako sproščena spodbuda poslanstva, tudi poslanstva zoper voljo cesarja, le obramba pred očitkom? Ali pa knez ve, česar mi ne vemo? Predvsem ne poznamo knezovega odgovora na drugi cesarjev »Ne. Nikar.« Ali knez ve nekaj, česar mi ne vemo? In. To je bolj pomembno. Ali knez ve nekaj, česar štajerska vlada ne ve? In. To je enako pomembno. Ali štajerska vlada ve nekaj, česar knez ne ve? Predvsem ne poznamo vladnega odgovora na knezovo pismo, pisano 2. oktobra.

Pismo, v katerem Karl še naprej podpira in spodbuja poslanstvo, štajerska vlada pošlje koroški vladi. Vlada v kratkem spremnem pismu pravi, da, če bi bile okoliščine drugačne, bi se ponudbo kneza moglo sprejeti in »so wäre man in namen Gottes fortgezogen«. Tako pa, žal, »an izo ist nun alles zu spat.«¹¹⁸

A pri tem ne ostane. Koroška vlada namreč 17. oktobra odpravlja Ludwiga Ungnada k Hansu Friedrichu Hofmannu, da se dogovorita o poslanstvu. Ungnada izstavi poverilno pismo.¹¹⁹ Moža, v Brucku imenovana za poslanika, ostajata, vidimo, v stikih, ohranjata kore-

¹¹⁸ Urad poverjenikov Štajerske uradu poverjenikov Koroške. Gradec, 5.10.1575. StLa, Laa.A.A., IV/2, Gesandtschaften, Sch.43.

¹¹⁹ Besedilo poverilnic navajamo v celoti. »Wolgebornner, besonnder freundlicher lieber herr lanndsverweser. Dem herrn sein vnnser freundliche vnd willige diennst zuuor. / Aus was hochbewegenlichen, vnns furgefalnen vrsachen wir, der jungst zu Prugg beschlossnen regenspurgerischen *legation* halben, denn wolgebornnen vnnserm besonnder lieben herrn, herrn Ludwigen Vngnaden, freiherrn zu Sonnegg, vmb vertreülicher beredung vnnd erinnerung willen, zu dem herrn hiemit sennden, das wirdet der herr ausfürlich von ime, herrn Ludwigen, vernemen. Derhalben an denn herrn vnnser gannz freundlich bite, ime, herrn Ludwigen, von vnnsern wegen, als ob wir samennlichen zugegen wheren, volkumennlichen glauben zu geben. Das er bieten wir vnns vmb den herrn hinwiderumen freundlich zu beschulden. Daneben vnns samennlichen Gotes genaden beuolhen. / Geben zu Clagenfurt am sibenzehenden octobris anno im funnfifvnd sibenzigisten. / N. ainer ersamen lanndtschafft des erzherzogthumbs Kernten verordennt ausschuß.« Urad poverjenikov Koroške Hansu F. Hofmannu. Celovec, 17.10.1575. StLa, Laa.A.A., IV/2 Gesandtschaften, Sch.43

spondenco. In ohranjata misel na potovanje v Regensburg. Da, tudi Hofmann. Morda. Na zasedanju štajerske vlade 26. septembra je sicer menil, da bi poslanstvo ne moglo doseči velikih stvari in da je slediti nasvetom cesarja in kneza, a sredi oktobra piše štajerski vladi in ta pismo bere 26. oktobra.¹²⁰ Pismo razlaga nekaj, kar štajerska vlada, ki Hofmannu odgovarja, povzame kot *treülichs bedenckhen*. Pomisleke ceni, toda pozno je, pravi, prepozno. Deželni glavar, deželni vicedom, pa Jakob Windischgrätz, Erasmus Stadler ter Khainach, Holenegg in Tonhausen se sklanjajo nad Hofmannovo pismo in si pravijo »Pozno je, prepozno,« saj Tonhausen ve, da v Regensburgu 28. oktobra opravijo volitve in 30. oktobra kronanje,¹²¹ torej je prepozno, še zlasti, ker so bili knezu že pisali, da odstopajo od poslanstva¹²² in Windischgrätz doda, da vlada sama ne more odločati o poslanstvu in da je potrebno soglasje kneza in knez je bil naklonjen, a sedaj je prepozno¹²³ in pomisleki, ki da jih imajo Korošci in njihova negodovanja, izrekli naj so jih, ko je bil čas, vedeli so za pogovore s knezom, sedaj je prepozno,¹²⁴ ta nenadna sprememba, knezu bi se zdelo *frembd*, slednje pristavi Tonhausen, sicer da ne ve svetovati, pravi, pozno je, res je pozno,¹²⁵ vicedom in Holenegg se strinjata, Khainach svetuje, naj se piše knezu,¹²⁶ Stadler pravi, da se spominja, dobro da se spominja bruških sklepov,¹²⁷ a kakorkoli, deželni glavar molči in zapisnikar konča

¹²⁰ Oktobrsko dogajanje nam je poznano le iz zapisnika seje štajerske vlade 26. oktobra in iz pisma, ki ga štajerska vlada istega dne naslovi na Hansa F. Hofmanna. Pismo, ki smo ga našli zapisanega le v osnutku, navajamo v celoti. »Wir haben des herrn schreiben vnd treülichs bedenckhen mit bester beschaidenhait alsbaldt dem herrn landtsauptman, auch andern herrn vnd landtleuten, welche zugleich alhie geweßen, fürgebracht vnd haben die sachen für vnd wieder treülich erwogen vnnd lezlich befunden: Ob sie gleichwol gern glauben, das solche vertreüliche correspondenz durch dem herrn Vngnaden in namen deren aus Khärndten mit dem herrn dieser raiß halber beschehen, so ersehen sie doch, das die aus Khärndten, do inen ichtes beschwerliches vnd bedenckhlichs an deren aus Steyr hievor beschehenen beratschlagung vnd einstellung der raiß fürgefallen, das sie es zeytlicher schriftlich vermeldet vnd nit gar zu lezt[...][?] solten haben, sintemal inen ieder zeyt in verstündlicher correspondenz abschriftt aller beratschlagung vnd was man ihrer fr.Drh. dizfals zugeschriben zeytlich zugeschickt hatt. So waiß man auch nit gewiß, wie lang die chur vnd andern fürsten beysamen verharren werden, sintemal vom gewissen vnnd nambhafften personen aigentlich alheer geschriben worden, das die wahl eines römischen königs den 28. vnnd die crönung darauff den 30., alles diz monats, beschehen vnd verricht werden solle, daraus leicht zu schliessen, das man viel zu spatt hierauff gelangen, die zeyt vnnd gelt vmbsunst verliern, nebendem man, do es also mißlinge, alle schuld dießem landt zumessen wurde. So doch hievor aus stattlichen vnnd hochbeweglichen vrsachen vnnd fast gedringlich auch lauttern ausgedruckhten beuelch, wie vngern es die herrn vnd landtleut gethan, die raiß einstellen müsen vnnd sie viel lieber gesehen, das es die khay.Mt. vnd f.D. so scherff nit eingestellt hetten, weil es dan, one alle dießer lande verhrsachung, wieder ihr verhoffen beschehen. So müssen sie es dem lieben Gott beuelhen vnnd es ein mehr wieder an der zeytt, das dießn raiß auff dizmal mit frucht verricht khündte werden vnnd der außgeschribene landtag nit wol zuruckghenuemen, also auch das recht nit verschoben khan werden. So erachten demnoch die gegenwürttigen herr vnd landtleut, das es noch also darbey der zeyt verpleiben solle, es wärn dan sachen, das ihr fh.Dh. *ex proprio motu* solchs begereten vnd daneben die gewißhait hetten, das man die chur vnd andere fürsten noch zu Regenspurg antreffen khündte, sunst rathen sie ichtes thails nit, das man vber das, so hievor dißfals geschrieben, an izo dauon fallen vnd wiederumben die sachen, weil es, wie gemelt, viel zu spatt aüff ein andern weeg vor dem lantag anzurichten begerrn solte, welches wir dem herrn zu freüntlicher antwort nit verhalten. Vnns alle dem Almechtigen beuelhen wöllen, vnnd verhoffen auch daneben, der herr werde nit allain zu des einnemers raittung, sundern auch zu dem[...] lantag gewiß mit hilff des Almechtigen erscheinen.« Urad poverjenikov Štajerske Hansu F. Hofmannu. Gradec, 26.10.1575. StLA, Laa.A.A. IV/2 Gesandtschaften, Sch.43. vide StLA, Laa.A.A., III Landtag, Karton 99, Heft 414, pa.17a ff.

¹²¹ Tonhausen je bil obveščen dobro, skoraj natančno: Rudolf je bil izvoljen 27. oktobra in kronan 1. novembra. Gl. op. 54.

¹²² StLA, Laa.A.A., III Landtag, Karton 99, Heft 414, pa.17a.

¹²³ Ibidem.

¹²⁴ Ibidem.

¹²⁵ Ibidem.

¹²⁶ StLA, Laa.A.A., III Landtag, Karton 99, Heft 414, pa.18.

¹²⁷ StLA, Laa.A.A., III Landtag, Karton 99, Heft 414, pa.17a.

»Schluss – zu spath«¹²⁸ in potegne črto. Poslanstva v Regensburg ne bo. Štajerska vlada v pismu Hofmannu.

»Nebendem man, do es also mißlinge, alle schuldt dießem landt zumessen wurde. So doch hievor aus stattlichen vnnd hochbeweglichen vrsachen vnnd fast gedringenlich, auch lauttern ausgedruckhten beuelch, wie vngern es die herrn vnd landtleut gethan, die raiß einstellen müsen vnnd sie viel lieber gesehen, das es die khay.Mt. vnd f.D. so scherff nit eingestellt hetten.«¹²⁹

Poslanstva v Regensburg ni bilo. Cesar in knez sta ga ustavila, žal, piše štajerska vlada. Tako štajerska vlada. Ustavila ga je tudi štajerska vlada. Tako arhivi štajerske vlade. Vlada meni, da je prepozno, da je tvegano. Vztrajnost s Koroške da ni bila ob pravem času in knezova spodbuda očitno ne prepriča.¹³⁰ Prav nasprotno. Da je časa več, da si knez *ex proprio motu*, piše vlada v pismu Hofmannu, želi poslanstva, da smo gotovi, da knezi sprejmejo poslanike, bi ne odlašali.¹³¹ Ne, ne odlašali bi. Poslanstvo bi namreč moglo biti, verjame vlada, uspešno, plodno. Hkrati pa. Vlada ima pomisleke. Spomnimo se stavka iz njenega pisma kranjski vladi, pisanega 26. septembra: »Nebendem die kay.Mt., da wideer iren willen vnnser gesandten die sachen anbringen vnnd vertreiben wolten, allerlay bedenckhen darüber haben möchten.«¹³² In vlada ve. Še enkrat preberimo vrstico iz vladnega pisma Hofmannu, pisanega istega dne, 26. septembra: »Nebendem man, do es also mißlinge, alle schuldt dießem landt zumessen wurde.«¹³³ Kakorkoli. Vse prepozno je, tokrat je vse prepozno. Vlada prizna, obžaluje. Priložnost je, ki jo zamujajo.

Poslanstva v Regensburg ni bilo. Priložnost je bila, ki so jo zamudili. O novi priložnosti naj so razpravljali deželni zbori. In so. Najprej štajerski, že koncem novembra 1575.¹³⁴

Zusammenfassung

Chronik der Vorbereitungen der innerösterreichischen Länder auf die Gesandtschaft zum Kurfürstentag in Regensburg im Jahre 1575

Sašo Jerše

Als Ende Oktober 1575 die Kurfürsten in Regensburg zusammentraten, um den neuen römischen König zu wählen und die Zustände im Reich zu erörtern, waren die Länder Steiermark, Kärnten und Krain entschlossen, eine eigene Gesandtschaft hinzuschicken, die den versammelten Kurfürsten über den Kampf gegen die Türken berichten und um Hilfe bitten sollten. Die vorliegende Chronik berichtet über die Vorbereitungen der Länder auf die Gesandtschaft und verzeichnet nahezu die Tagesabfolge vom 17. August 1575, als die auf dem Brucker Generallandtag versammelten Gesandten der Länder die Notwendigkeit einer solchen Gesandtschaft hervorheben, Gesandte vorschlagen und Entwürfe der Gesandtschaftsurkunden erörtern, bis der steirische Ausschuß am 26. Oktober 1575 mit Enttäuschung feststellen muß, daß die Gesandtschaft zum Kurfürstentag eine versäumte Gelegenheit der Länder gewesen sei.

¹²⁸ Kot v op. 126.

¹²⁹ Kot v op. 121.

¹³⁰ Ibidem.

¹³¹ Ibidem.

¹³² Kot v op. 108.

¹³³ Kot v op. 120.

¹³⁴ Kot v op. 25.

Die Vorbereitungen auf die Gesandtschaft zum Kurfürstentag beginnen also bereits auf dem Generallandtag in Bruck an der Mur im August 1575. Die Ansichten des Landesfürsten und der Gesandten der Landstände unterscheiden sich prinzipiell und in ihrem Ausgangspunkt. Der Landesfürst Erzherzog Karl schreibt in der Instruktion an seine Kommissare, daß die Länder in ihrem Kampf gegen die Türken auf sich allein gestellt wären und daß sie sich auf *fremde hilfen* nicht verlassen sollten. Die Gesandten der Stände sind dagegen überzeugt, daß Hilfe bei den Reichsständen zu suchen sei. Ihre Überzeugung wird durch die Aussage Kaiser Maximilians II. anlässlich ihres Besuches am Hofe im Frühjahr 1574 bekräftigt, nach welcher die Länder ihre Gesandten zum Reichstag schicken und um Hilfe in ihrem Kampf gegen die Türken suchen dürfen. Der Reichstag war damals noch nicht einberufen, die Zustände an den Grenzen versetzen die Landleute der innerösterreichischen Länder in leichte Unruhe. Ende 1574 wird nämlich der Friede von Adrianopolis gebrochen, die Türkeneinfälle nach Kroatien und Slawonien setzen wieder ein, und sie weisen auf die Notwendigkeit eines besseren und wirksameren Militär- und Verteidigungssystems hin. Die Gesandten der Länder, die sich in Bruck an der Mur mit der Absicht versammeln, unter anderem eine gemeinsame Wehrordnung zu schaffen und zu bestätigen, hoffen, daß die Länder zur Errichtung und Durchführung der neuen Ordnung eilige Hilfe der Reichsstände erhalten würden. Da der Reichstag noch nicht einberufen und die Gesandtschaft zum Reichstag folglich in eine unbestimmte Zukunft entrückt ist, vertreten die Brucker Gesandten – angeregt durch den Vorschlag der Gesandten aus Kärnten – die Auffassung, es sei angebracht, eine Gesandtschaft zum Kurfürstentag Ende Oktober 1575 nach Regensburg zu schicken. Ihren Standpunkt legt die Versammlung dem Landesfürsten Erzherzog Karl in einem Brief vom 21. August dar, dieser macht seinen kaiserlichen Bruder damit bekannt. Maximilian II. ist jedoch im Gegensatz zu den Erwartungen der Brucker Versammlung einem derartigen diplomatischen Unternehmen der innerösterreichischen Länder nicht zugeneigt. In seinem Brief an Karl schreibt er am 31. August aus Prag, eine Gesandtschaft zum Kurfürstentag könne nichts erreichen und rät, die Stände sollten die Vorbereitungen auf die Gesandtschaft einstellen und die Einberufung des Reichstags abwarten. Erzherzog Karl leitet diese Antwort des Kaisers nicht an die Stände weiter und schreibt am 7. September in seinem Brief an die Brucker Versammlung lediglich, mit Vorbereitungen brauche man sich nicht zu beeilen. Am selben Tag schreibt er auch an den Kaiser. Er setzt sich für die Gesandtschaft seiner Länder zum Kurfürstentag ein. Doch der Kaiser wiederholt am 15. September beharrlich seinen Standpunkt, die Gesandtschaft würde nichts erreichen, sie könnte sogar *mer hinderlich dann furderlich* sein. Erzherzog Karl teilt am 21. September den Verordneten Stellen in Graz und Klagenfurt den Standpunkt des Kaisers mit. Er fügt seinen Standpunkt hinzu, das Beharren auf den Bitten um kaiserliche Genehmigung einer Gesandtschaft zum Kurfürstentag wäre nicht besonders taktvoll, und verweist, so wie der Kaiser, auf Vorbereitungen auf die Gesandtschaft zum Reichstag. Er bleibt noch weiterhin einer Gesandtschaft der Länder zum Kurfürstentag gewogen und bietet nach wie vor seine Unterstützung an. In Graz wird der Akzent überhört und das Angebot übersehen. In Klagenfurt vielleicht nicht, denn die Kärntner Verordneten fragen sich in ihrem Schreiben an die steirischen Verordneten, ob man – trotz der Schreiben des Kaisers und des Fürsten – auf den Beschlüssen der Brucker Versammlung beharren und eine Gesandtschaft abordnen solle. Der steirische Ausschuß ist dagegen, denn in seinem Schreiben an den Fürsten vom 26. September heißt es, der Kaiser und der Fürst seien der Ansicht, daß man auf die Gesandtschaft verzichten solle. Das Schreiben scheint folgende Mitteilung zu enthalten: „Ihr und der Kaiser habet die Gesandtschaft verhindert.“ Der Fürst übersieht diese Nachricht nicht und weist den Vorwurf zurück. In seinem Schreiben nach Graz vom 2. Oktober wiederholt er die Nachricht von vor vierzehn Tagen, und die ist eindeutig: Der Fürst bleibt der Gesandtschaft gewogen, er ist bereit, sie zu unterstützen, den Gesandten Kredenzbriefe und Empfehlungsschreiben zu erteilen, all das solle aber ein Geheimnis bleiben. Der Fürst unterstützt eben die Gesandtschaft gegen den Willen des Kaisers. Meint der Fürst es ernst? Oder stellt er sich vielleicht nur so? Das wissen wir nicht. Wir wissen nur, daß er, so wie der Kaiser und letztendlich die steirischen Stände auch, nicht viel von einer Gesandtschaft zum Kurfürstentag hält. Und wir wissen auch, daß er den Vorwurf der Länder, am wenigsten den der steirischen Landleute, daß er die Gesandtschaft verhindert habe, nicht auf sich sitzen lassen will. Die Gründe gehen aus dem Schreiben an den Kaiser vom 7. September hervor: Die *legationis inhibitio* könnte die fruchtbare Beschlußfassung des Brucker Generallandtages gefährden und dessen günstige Beschlüsse untergraben, was äußerst schwere Folgen mit sich bringen würde. Wieder stellt sich die Frage, ob der Fürst es ernst meint. Oder will er durch die den

Ländern angebotene Unterstützung und die damit zusammenhängende Förderung der Gesandtschaft, auch gegen den Willen des Kaisers, lediglich den Vorwurf zurückweisen? Oder weiß der Fürst etwas, was wir nicht wissen? Vor allem ist uns die Antwort des Fürsten auf das Schreiben des Kaisers vom 15. September unbekannt. Noch bedeutender ist jedoch die Frage, ob der Fürst etwas weiß, was man in Graz nicht weiß. Von gleicher Bedeutung ist auch die Frage, ob man in Graz etwas weiß, was der Fürst nicht weiß. Vor allem ist uns die Antwort des steirischen Ausschusses auf den Brief des Fürsten vom 2. Oktober unbekannt. Wir kennen jedoch die Antwort des steirischen Ausschusses vom 5. Oktober an die Kärntner Verordneten, die besagt, daß man den Gedanken von einer Gesandtschaft zum Kurfürstentag aufgeben solle. Doch damit ist die Geschichte noch nicht erledigt. Die Kärntner Verordneten schicken nämlich am 17. Oktober Ludwig Ungnad zu Hans Friedrich Hofmann mit der Absicht, eine Vereinbarung über die Gesandtschaft zu treffen. In den beiden Männern, die die Brucker Versammlung neben Jobst Joseph Thurn zu Gesandten ernannte, lebt die Idee von einer Reise nach Regensburg weiter. Schließlich beschließt der steirische Ausschuß auf der Tagung vom 26. Oktober, keine Gesandtschaft zum Kurfürstentag abzuordnen: Es sei zu spät und zu riskant, der Fürst sei der Gesandtschaft nicht gewogen, der Kaiser habe Bedenken, und im Falle, daß die Gesandtschaft ohne Erfolg bliebe, würde man die Schuld dem Land Steiermark zuschieben. Warum? Das wissen wir nicht. Diesbezüglich kann man nur Vermutungen anstellen: Bei den Vorbereitungen auf die Gesandtschaft erwiesen sich die Ämter und führenden Persönlichkeiten des Landes Steiermark als Lenker der Standpunkte der Innerösterreichischen Länder, ihre Rolle war groß, ebenso groß scheint auch ihre Verantwortung zu sein. Sie hatten das letzte Wort: Die Gesandtschaft zum Kurfürstentag findet nicht statt, die Länder haben die Gelegenheit versäumt, eine neue sollte auf den Landtagen erörtert werden. Und das tritt tatsächlich ein. Als erstes geschieht das im steirischen Landtag, und zwar bereits Ende November 1575.